HVORDAN INVOLVERE INNBYGGERNE?

Idehefte om medvirkningstiltak i kommuner og fylkeskommuner

KOMMUNESEKTORENS ORGANISASJON
The Norwegian Association of Local and Regional Authorities

FORORD

Tillit er en forutsetning for et godt lokaldemokrati. Undersøkelser viser at innbyggerne har høy tillit til lokale folkevalgte, og folkevalgte institusjoner. Likevel kan lokaldemokratiet bli bedre. Innbyggerne er opptatt av muligheten til å påvirke lokalpolitikken, men ikke like fornøyd med muligheten til å påvirke i saker som engasjerer dem.

Dette ideheftet er laget for å inspirere og motivere til en mer aktiv involvering av innbyggerne i kommunale beslutningsprosesser. Ideheftet er en oppdatert og revidert utgave av ideheftet «Hvordan involvere innbyggerne» som ble utgitt av KS i 2013. Siden 2013 har KS gjennomført flere undersøkelser om lokaldemokrati og innbyggermedvirkning i kommuner og fylkeskommuner, særlig i forbindelse med kommunereformen. Videre har sosiale medier etablert seg som en viktig kanal for kommunen og de folkevalgte, både når det gjelder informasjon, konsultasjon og dialog. Sosiale medier skaper både muligheter og utfordringer, i heftet kan du lese eksempler på medvirkningstiltak der sosiale medier har spilt en viktig rolle. I tillegg har en stor andel av landets kommuner gjennomført flere medvirkningstiltak i forbindelse med kommunereformprosessen. Dette er en verdifull erfaring som er viktig å ta med seg videre i arbeidet med innbyggermedvirkning.

I Langtidsplan 2016-2019 skal KS jobbe for et mer inkluderende folkestyre. Dette ideheftet er ett av mange bidrag for å nå det målet.

Lykke til!

Gunn Marit Helgesen
Styreleder

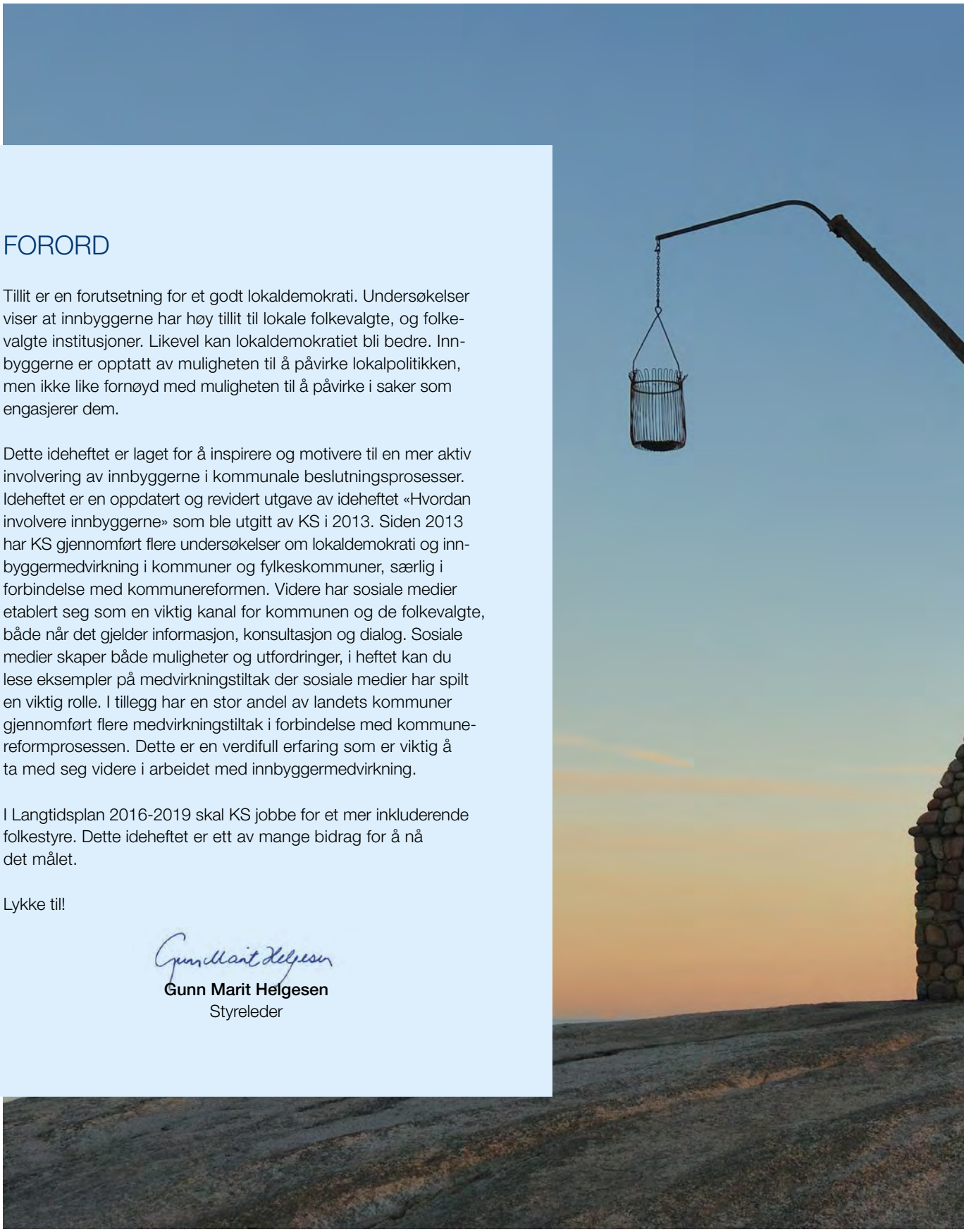

1. INNLEDNING 4

1.1 Hva er innbyggermedvirkning? 6
1.2 Hvordan bruke ideheftet 6
1.3 Diskusjon og refleksjon 6

2. LOVKRAV 8

2.1 Forankring i lovverket 10

3. STRATEGIER FOR INNBYGGERMEDVIRKNING 12
3.1 Hvorfor involvere innbyggerne? 14
3.2 Hvem skal involveres? 14
3.3 Når i prosessen ønsker man innspill? 14
3.4 Hvorfor + hvem + når = hvordan 15
3.5 Diskusjon og refleksjon 15

4. DELTAKELSESTRAPPA
– FRA INFORMASJON TIL MEDSTYRING 16

4.1 Informasjon 18
4.2 Konsultasjon 18
Gjestebud i Hamar 22
Folkemøter i Lebesby 28
4.3 Dialog 30
Innbyggermedvirkning i en kommunesammen-
slåingsprosess 32
4.4 Dagsordensetting 39
Fremtidsverksted i Jevnaker 40
4.5 Medstyring 44
Ordførerbenk i Lørenskog 46
4.6 Diskusjon og refleksjon 48
Barnetråkk i Bergen 50
Ungdommenes kommunestyre i Arendal 52

SIGILL·VOC·BVRGENSIVM·M·CCCXVI

1
INNLEDNING

I Norge har vi et representativt demokrati, det vil si at vi gjennomvalg velger representanter som skal styre på vegne av innbyggerne. Som folkevalgt står du til valg hvert fjerde år. Dialog med innbyggerne er viktig også underveis i valgperioden. Innbyggerdialog er viktig for tilliten til lokaldemokratiet. Det er derfor viktig å tilrettelegge for innbyggerdialog, både gjennom regler og lovverk, og i prosesser hvor innbyggermedvirkning ikke er lovpålagt.

1.1 HVA ER INNBYGGERMEDVIRKNING?

Ordet «medvirkning» brukt i flere sammenhenger, som for eksempel brukermedvirkning i ulike tjenestetilbud som barnehage og i helse- og omsorgssektoren. En enkel forståelse av innbyggermedvirkning kan være: «Innbyggermedvirkning innebærer å involvere innbyggerne i kommunen eller fylkeskommunen, både gjennom valg, men også gjennom valgperioden.»

En enkel huskeregel handler om at kommunen og fylkeskommunen må være i kontakt med innbyggerne gjennom valgperioden. I det følgende gis konkrete eksempler på hva innbyggermedvirkning er.

1.2 HVORDAN BRUKE IDEHEFTET

Det finnes ikke én oppskrift på hvordan man kan involvere innbyggerne. Det varierer fra sak til sak, og til hvem man ønsker å oppnå kontakt med. Det bør være tydelig hva som er formålet med medvirkningen og hvem som bør inkluderes.

I kapittel 2 kan du lese om hvilke medvirkningsorgan som er lovpålagt, og hvilken rolle de har. I kapittel 3 presenteres en strategi for involvering, og hvilke spørsmål som er viktig å stille i planleggingen av medvirkningstiltak i kommunen. Videre, i kapittel 4 presenteres deltakelsestrappa som skiller mellom grad av innbyggerinvolvering.

Her finner du en rekke eksempler på hvordan innbyggermedvirkning kan foregå. I kapittel 4 finner du også en temaside om folkeavstemninger og spørreundersøkelser, som baserer seg på en rapport skrevet av Nordlandsforskning i 2017.

I ideheftet kan du også lese intervjuer med ordførere om deres erfaring med innbyggermedvirkning og deres råd til andre folkevalgte.

Dette heftet gir ikke en oppskrift, men er tenkt som et inspirasjons og idehefte.

1.3 DISKUSJON OG REFLEKSJON

- Hvilke organer for medvirkning har kommunen og hvordan fungerer samarbeidet mellom disse og kommunestyret?
- Har kommunen et tilbud for ungdomsdeltakelse? Hvordan er dette organisert?
- Vurder om det er aktuelt å ha andre organer for innbyggermedvirkning i kommunen. For eksempel innvandrerråd, studentråd, grendeutvalg osv.

> Innbyggermedvirkning innebærer å involvere innbyggerne i kommunen eller fylkeskommunen, både gjennom valg, men også gjennom valgperioden.

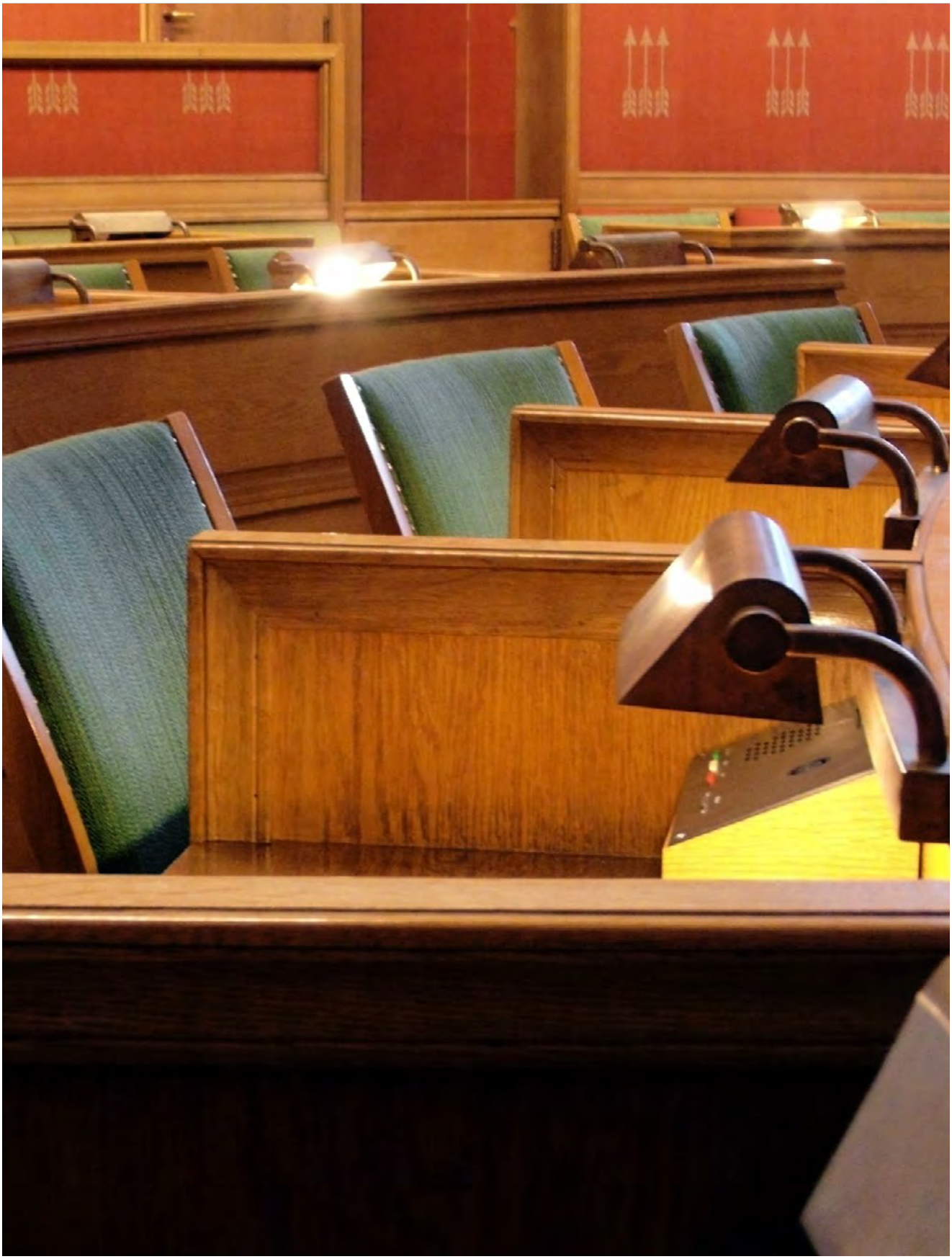

2
LOVKRAV

Denne delen av ideheftet tar for seg ulike lovkrav som kommuner og fylkeskommuner må forholde seg til. Lovkrav sikrer oppmerksomhet rundt innbyggermedvirkning og deltakelse. I tillegg gir det formaliserte rutiner for hvordan innspill bringes videre inn i beslutningsprosessene.

Å ha tydelige lovkrav sikrer innbyggerne en stemme i saker som angår dem, og sikrer at de folkevalgte får de riktige at de folkevalgte får de riktige rammene for å gjennomføre god innbyggermedvirkning.

2.1 FORANKRING I LOVVERKET

Innbyggermedvirkning er i noen sammenhenger lovpålagt. Dette gjelder innenfor kommunens eller fylkeskommunens planprosess, innbyggerinitiativ, eldreråd og råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Nedenfor finner du en kort oversikt over de ulike områdene som har lovpålagt innbyggermedvirkning og hva dette innebærer.

Medvirkning i kommunale og fylkeskommunale planprosesser

Plan- og bygningsloven legger stor vekt på at planleggingen skal være åpen og deltakende, og stiller krav til medvirkning. I loven står det at kommunen skal «sørge for å gjøre de mest aktuelle spørsmål i kommuneplanarbeidet kjent på en måte den finner hensiktsmessig, slik at de kan bli gjenstand for offentlig debatt». Dette innebærer at kommunen må legge til rette for innspill fra innbyggerne.

Ett annet eksempel er ved regulering og omregulering av områder. Her sier loven at «kommunen skal legge forholdene til rette for aktiv medvirkning fra de som bor i området eller driver næringsvirksomhet der.»

Innbyggerinitiativ

Bestemmelsene i kommuneloven pålegger kommunestyrer og fylkesting å ta stilling til en sak som innbyggerne ønsker til behandling. Det er mange måter å samle inn underskrifter på, blant annet gjennom www.minsak.no – en nettside der du kan både starte en underskriftskampanje eller skrive under på saker du er interessert i.

Eldreråd

Alle kommuner og fylkeskommuner er pålagt å ha et eldreråd. Det er kommunestyret eller fylkestinget som har ansvaret for å velge eldrerådet. Eldrerådet fungerer som et rådgivende organ ogskal behandle alle saker som gjelder levekår for eldre. Eldrerådet skal blant annet ha årsbudsjett, økonomiplan, kommunal/fylkeskommunal plan, tiltak og planer i helse- og sosialsektoren, idretts- og kulturtiltak, boligutbygging og reguleringssaker, samferdselssaker og kommunikasjonsplaner til behandling.

Råd for personer med nedsatt funksjonsevne

Kommuneloven pålegger også kommunene å ha en representasjonsordning for mennesker med nedsatt funksjonsevne, slik at de sikres åpen, bred og tilgjengelig medvirkning i arbeidet med saker som er særlig viktig for dem. Dette gjelder blant annet saker om universell utforming og tilgjengelighet, arbeid mot diskriminering, og offentlige tjenester rettet mot mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Ad-hoc komiteer

Kommuneloven åpner også for at kommunestyret kan opprette komiteer til forberedende behandling av saker og til å utføre særskilte verv. I ad-hoc komiteer kan innbyggere som ikke sitter i kommunestyret delta, og komiteen kan tildeles beslutningsmyndighet i enkelte saker. Flere kommuner har tatt i bruk denne formen for medvirkning.

Kommunedelsutvalg

Kommunestyret kan også opprette kommunedelsutvalg for deler av kommunen. Denne ordningen innebærer at kommunen er delt inn i mindre geografisk avgrensede områder, og hver av disse tilbyr arenaer eller møteplasser for folk i lokalsamfunnet. Lokalutvalgene har gjerne flere funksjoner. De er talerør for sitt nærområde overfor kommunen og arbeider for å få realisert innenfor sitt område for eksempel lekeplasser og turstier, flerbrukshus, idrettshaller og kulturhus, eller restaurering av bygninger.

GJERSTAD KOMMUNE

ELDRERÅDET

Eldreråd er et lovpålagt utvalg som alle kommuner og fylkeskommuner skal ha. Eldreråda har vært i virksomhet siden 1992. Eldrerådet er et rådgivende organ for kommunen, og skal behandle alle saker som gjelder levekår for eldre.

Eldrerådet kan på eget initiativ ta opp saker som angår eldre.

Det er den enkelte kommune som avgjør hvor mange medlemmer rådet skal ha. I Gjerstad er dette bestemt til å være fem personer med like mange personlige varamedlemmer. Eldreråd velges for fire år om gangen i forbindelse med ny valgperiode for kommunestyret.

Tre medlemmer m/ varamedlemmer foreslås av pensjonistforeningen, mens to medlemmer m/ varamedlemmer foreslås av kommunestyret. Det er kommunestyret som foretar endelig valg.

Møter i eldrerådet:
Møtene i eldrerådet er stort sett åpne. Det vil si at det er anledning å komme og høre. Sakslister til møtene blir lagt ut på Gjerstad kommunes nettsider.

Rådet har vanligvis møter tirsdag før kommunestyremøtene - om det er aktuelle saker til behandling. Saksliste er normalt tilgjengelig ca. en uke før møtet. Protokoll legges ut noen dager etter at møtet er avholdt.

Kilde: klikk her

Ungdomsråd
Til forskjell fra eldreråd og råd for personer med nedsatt funksjonsevne, der kommunestyret eller fylkesting skal nedsette råd, ble det vedtatt en kan-bestemmelse når det gjelder medvirkning for ungdom. Denne kan-bestemmelsen innebærer at kommunene kan velge fritt hvordan de vil organisere medvirkningsordningen for barn og ungdom. Det er ikke en obligatorisk ordning for ungdomsråd. Dette gir et stort handlingsrom til å organisere dette tilbudet etter hva som er behovet i kommunen. Dersom et råd nedsettes, så skal det ha en rådgivende funksjon og ha rett til å uttale seg i saker som gjelder barn og ungdom.

Selv om loven stiller en rekke krav til innbyggermedvirkning, betyr ikke dette at det kommunale handlingsrommet og spillerommet er innskrenket. Undersøkelser viser at det er stor aksept for de lovfestede kravene til medvirkning fra innbyggerne, og at kommunene rapporterer at de lovfestede kravene sikrer oppmerksomhet rundt deltakelse. Kommunene rapporterer at det ikke er lovfestingen i seg selv som motiverer dem til å arrangere deltakende prosesser, men at de har erfart at kommunen gjennom slike prosesser fanger opp viktig informasjon og kunnskap.

Et godt tips kan være å ha en løpende dialog med de ulike organene, slik at man kan lufte ideer på et tidlig stadium som gjør det lettere å innarbeide tilbakemeldinger og forslag. Det gjør prosessen mer smidig og kan forhindre eventuelle konflikter eller negative tilbakemeldinger til et vedtak.

3
STRATEGIER FOR INNBYGGERMEDVIRKNING

Formålet med involveringen bør bestemme formen for involvering. Men det er også andre hensyn som må tas med i betraktning. I tillegg til formålet med deltakelsen, må man stille spørsmålet om hvem man ønsker å komme i dialog med, og når i prosessen man ønsker innspill. Når man har svar på disse spørsmålene har man gode forutsetninger for å velge form for involvering – altså hvordan man vil gå frem for å involvere innbyggerne i beslutningsprosessen.

3.1 HVORFOR INVOLVERE INNBYGGERNE?

Det første spørsmålet som bør stilles i planleggingen av en involveringsprosess er hvorfor man ønsker å involvere befolkningen i denne beslutningsprosessen. Ønsker vi å konsultere befolkningen eller ønsker vi å gi dem beslutningsrett?

Hva ønsker en å oppnå gjennom innbyggermedvirkning? Formålet med deltakelsen må bli tydelig kommunisert når innbyggerne inviteres til deltakelse. Det er viktig at innbyggerne opplever at deltakelsen deres kan påvirke utfallet – at det ikke fremstår som en skinnprosess.

Ofte har deltakelsen mange formål. Noen eksempler kan være å informere innbyggerne eller å få informasjon, få rede på behovet blant innbyggerne i kommunen, sikre innspill fra de som vanligvis ikke engasjerer seg i samfunnet eller tar kontakt med politikerne. Videre handler det om å få ideer, forankre og øke engasjementet for en sak, ansvarliggjøring av befolkningen eller å styrke beslutningsgrunnlaget for en sak.

Presise, velformulerte spørsmål er et første skritt i god innbyggerinvolvering. Det er viktig å ha klart for seg hvilken status innbyggernes deltakelse skal ha. Skal deltakelsen være rådgivende? Eller skal den i større grad være bindende?

3.2 HVEM SKAL INVOLVERES?

Det er viktig å tenke over hvem man ønsker innspill fra. Noen politiske vedtak og beslutninger berører enkeltgrupper i kommunen spesielt sterkt, mens andre beslutninger berører en større andel eller hele befolkningen. Hvis en sak berører en spesiell gruppe i særlig stor grad er det en god grunn til å anstrenge seg ekstra for å få akkurat denne gruppen i tale.

Svaret på spørsmålet om hvem som skal involveres varierer fra sak til sak. Noen målgrupper må oppsøkes der de er, og deltakelsen må skje på deres premisser. Andre grupper kan for eksempel inviteres til kommunehuset. Men uansett er det viktig å huske på at de folkevalgte også skal representere dem som ikke selv roper høyest. Det er viktig at beslutninger ikke tas i «ekkokammer», men at man henvender seg til aktuelle målgrupper.

3.3 NÅR I PROSESSEN ØNSKER MAN INNSPILL?

Svaret på dette spørsmålet sier noe om når det skal inviteres til deltakelse, og om hvor mye forarbeid kommunen selv må gjøre før det inviteres: skal folk få komme med innspill i idé og utredningsfasen, eller skal man få innspill på enkelte alternativer.

Tidspunkt for deltakelse avhenger av formålet med deltakelsen. Er målet å få frem nye ideer, er det viktig å involvere innbyggere så tidlig som mulig i prosessen. Hvis målet er å få innspill til hvordan et vedtak skal settes i verk, kan deltakelsen komme senere. En av de tingene som det er verdt å tenke over spesielt, er hvor grundig utredet en sak trenger å være for at befolkningen skal kunne mene noe om den.

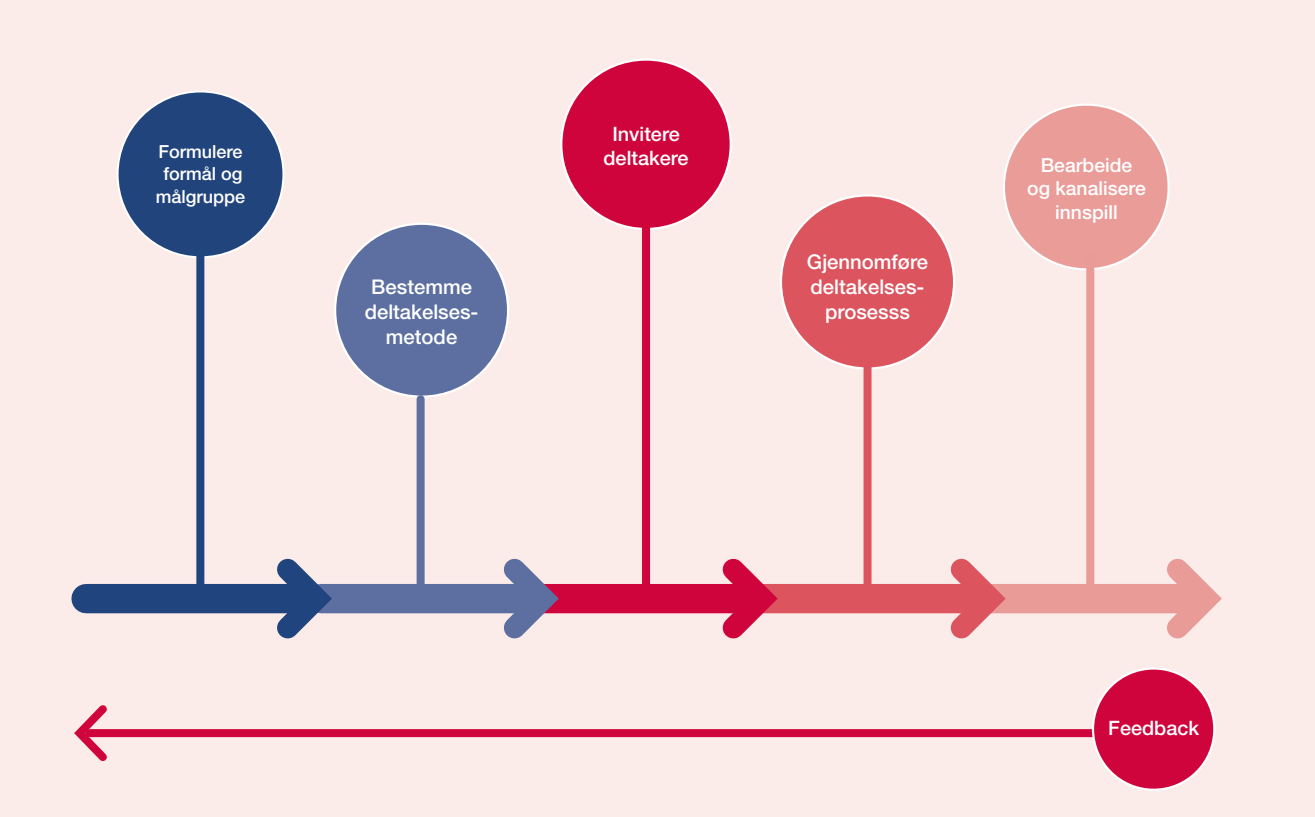

Illustrasjon: gangen i en involverings-prosess

Muligheten for å påvirke større tidlig i en beslutningsprosess, men det er vanskelig å få folk til å komme med gode innspill hvis rammene for beslutningene ikke er kartlagt. For eksempel, hvor mye penger har man til rådighet? Hvor stort areal skal det bygges på? Er det utfordringer ved nettopp denne plasseringen? Er det førende premisser som vi må ta hensyn til? Hvor stort er handlingsrommet?

3.4 HVORFOR + HVEM + NÅR = HVORDAN

Når man har det klart for seg formålet med deltakelsen, altså hvorfor man ønsker deltakelse, hvem man ønsker å komme i dialog med, og når i prosessen det er best å få innspill, har man et godt grunnlag for å velge hvordan involveringen skal skje.

3.5 DISKUSJON OG REFLEKSJON

- Se for deg en situasjon der kommunen skal utarbeide en reguleringsplan for et bestemt område. Hvordan vil du gå frem for å sikre at innbyggerne blir hørt?
- Er det noen i lokalsamfunnet som det er ekstra viktig å nå? Hvem er de, og hvordan kan du komme i kontakt med dem?
- Har kommunestyret vedtatt en strategi for innbyggerinvolvering?

4
DELTAKELSESTRAPPA
– FRA INFORMASJON TIL MEDSTYRING

Deltakelsestrappa er et illustrasjon som skiller mellom ulike former for medvirkningstiltak og grad av innbyggerinvolvering. Hvert steg «oppover» betyr at deltakerne får større muligheter til å delta og større innflytelse i de politiske prosessene. Deltakelsestrappa skiller mellom informasjon på det nederste trinnet, videre til konsultasjon, dialog, dagsordensetting og medstyring på øverste trappetrinn.

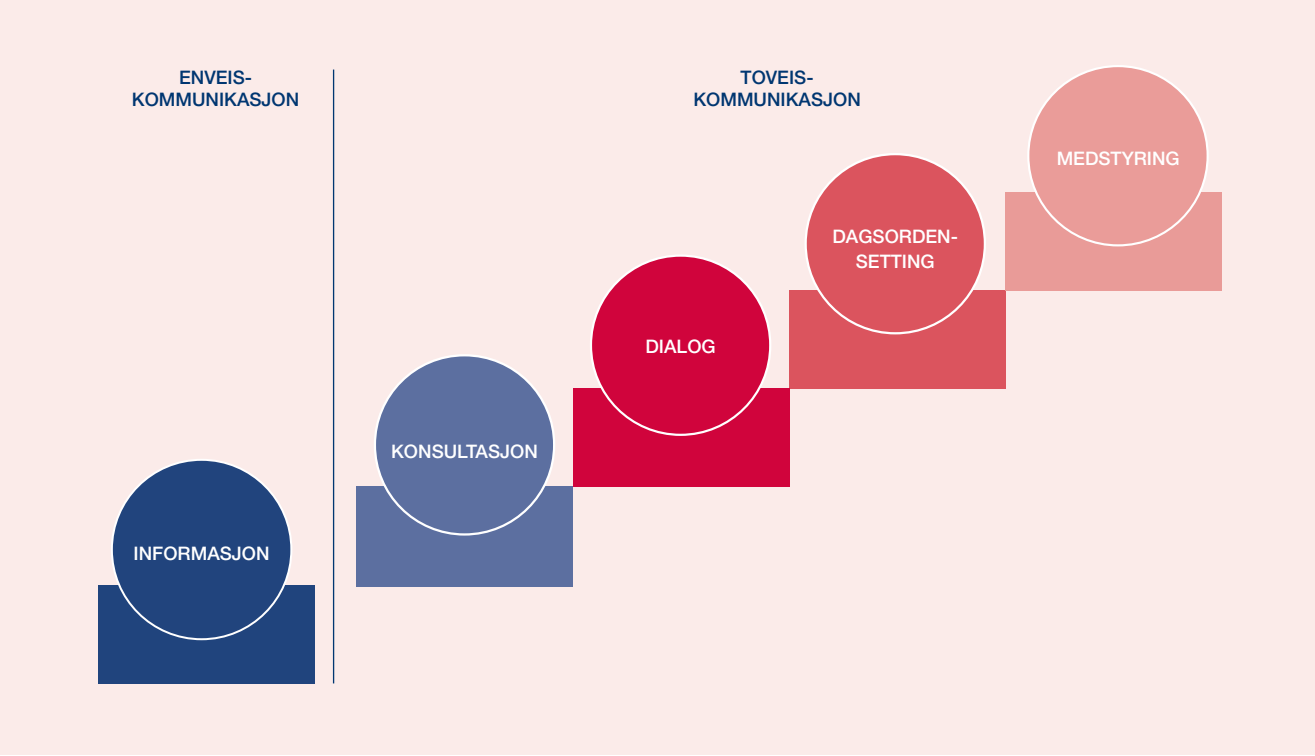

Illustrasjon: Deltakelses-trappa

4.1 INFORMASJON

Informasjonsarbeidet som kommunen gjør er viktig. Å kunne formidle status og/eller prosessen i en aktuell sak legger grunnlaget for de neste trinnene for deltakelse. Som folkevalgt sitter du på mye informasjon som er av interesse for andre innbyggere i kommunen, og for å skape engasjement er det viktig at folk kjenner til fakta. Et levende lokaldemokrati forutsetter engasjerte innbyggere, og informasjon er viktig for at innbyggerne skal engasjere seg. Kommunestyret kan delegere informasjonsansvaret til rådmann, men det er i siste instans kommunestyret som har informasjonsansvaret i kommunen. I tillegg må kommunen forholde seg til lov om offentlighet og innsyn.

Informasjon er første trinn i deltakelsestrappa. Informasjon er først og fremst enveiskommunikasjon mellom kommune og innbyggere. Innbyggermedvirkning er det først når en bevege seg høyere opp i deltakelsestrappa.

4.2 KONSULTASJON

Med konsultasjon menes kommentarer og tilbakemeldinger fra innbyggern. Noen ganger kommer initiativet til konsultasjon ovenfra, for eksempel ved at kommunen sender ut saker til høring som de ønsker å få tilbakemeldinger på. Men ønsket om medvirkning kan også komme mer uoppfordret nedenfra. Det finnes flere måter å konsultere innbyggerne på, blant annet høring/offentlig ettersyn, meningsmålinger, innbyggerpanel, åpne høringer. Nedenfor finner du en mer inngående beskrivelse av de ulike formene for konsultasjon.

Høring/offentlig ettersyn

Saker som skal opp til behandling i kommunestyret legges av og til ut til offentlig ettersyn slik at høringsinnspill kommer inn. Et eksempel på dette er kommuneplandelen som Plan og bygningsloven krever at skal legges ut til offentlig ettersyn. Å legge en sak ut på høring fordrer at det er noe å legge frem – et forslag, et dokument, et alternativ mv. Høringer egner seg derfor best relativt sent i prosessen.

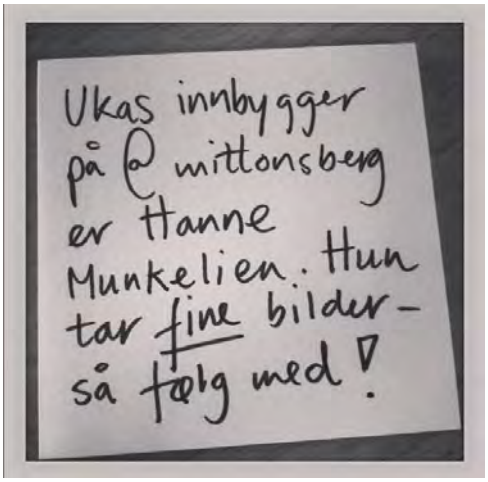

Eksempler fra instagramkontoen til Tønsberg kommune @mittonsberg.

Flere kommuner tar i bruk sosiale medier i forbindelse med utarbeidelse av kommuneplan og/eller arealplan. I Tønsberg kommune ble sosiale medier brukt i planlegging og utforming av samfunnsdelen til kommuneplanen i 2013 . Der opprettet man en konto på instagram med navnet @mittonsberg. Her ble ti innbyggere valgt til å styre kontoen i en uke hver og dele bilder av sitt Tønsberg. I tillegg hadde alle innbyggere i kommunen anledning til å dele bilder av sitt Tønsberg under emneknaggen #mittønsberg. Videre samarbeidet kommunen med Tønsbergs Blad som viste bildene fra instagram på deres hjemmeside, i tillegg til å intervjue frivillige og skrive artikler om samfunnsplanleggingen. Bildene ble samlet inn av planavdelingen i kommunen, analysert og ble brukt i de skriftlige dokumentene til samfunnsdelen i kommuneplanen. Bildene ble deretter presentert til kommunepolitikerne (Verwaard 2014).

Å invitere innbyggerne til å delta i prosessen og inkludere deres innspill og bilder i kommuneplanen er en måte å forankre resultatet også ute blant folk. Dette kan skape en eierskapsfølelse, og skaper mer forståelse rundt politiske prosesser og utviklingen i kommunen.

Meningsmålinger

Meningsmålinger er en velbrukt måte å fange opp innbyggernes meninger om enkeltsaker på. Meningsmålinger egner seg for konkrete spørsmål, og hvor det er grunn til å tro at innbyggerne har nok informasjon til å ha gjort seg opp en velbegrunnet mening om temaet. Dette er ikke alltid tilfelle. Det er derfor viktig at kommunen eller du som folkevalgt informerer om undersøkelsen. Meningsmålingene kan rette seg mot befolkningen som helhet, eller mot bestemte grupper. Meningsmålinger egner seg til å få et bredt bilde av hva befolkningen mener, men de fanger ikke begrunnelsene eller forklaringene.

I 2015 utarbeidet TNS Gallup på vegne av Kommunal- og moderniseringsdepartementet en veileder og mal for kommuner som skal gjennomføre innbyggerundersøkelser. Her er det mange nyttige tips og refleksjoner som kan være lurt å ta med i arbeidet med utforming av en slik spørreundersøkelse.

[1] Det ble skrevet om prosjektet i Tønsberg og Arendal i en masteroppgave fra Universitetet i Agder: https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/277204/Joke%20Verwaard%20oppgave.pdf?sequence=1

TEMASIDE:

Folkeavstemninger og spørreundersøkelser ved kommunesammenslåing

Selv om både folkeavstemninger eller spørreundersøkelser er rådgivende, kan innbyggernes råd likevel vurderes som å være så tungtveiende at innbyggernes råd i praksis oppleves som bindende av kommunepolitikerne. I forbindelse med kommunereformen har det vært gjennomført over 200 spørreundersøkelser og mer enn 200 rådgivende folkeavstemninger i Norge. Erfaringene er samlet i rapporten «Innbyggermedvirkning i kommunereformen», skrevet av Nordlandsforskning og Norsk senter for Bygdeforskning på oppdrag fra KS.

Bindende medvirkning?
I rapporten fremkommer det at folkeavstemninger oppleves som mer bindende enn hva spørreundersøkelser gjør. Dette vil variere fra kommune til kommune. når det gjelder spørsmålet om hvorvidt medvirkningsformene burde være bindende er tallene klare: over halvparten av innbyggerne som er spurt mener at folkeavstemninger og spørreundersøkelser bør være bindende. Men undersøkelsen viser også at medvirkningsformen ikke nødvendigvis bør være bindende dersom deltakelsen har vært lav.

Et godt råd fra forskernes side er å avklare med innbyggerne på forhånd hva som er hensikten med medvirkningstiltakene, og gi noen betingelser for videre prosess. Å skape en enighet om hva som er formålet med innbyggermedvirkningen, og avklare viktige momenter på forhånd minsker risikoen for at innbyggerne føler seg lurt dersom de folkevalgtes handlinger ikke samsvarer med innbyggernes forventninger og meninger.

Forutsigbarhet og tillit er nøkkelen
Selv om enkelte folkeavstemninger eller innbyggermedvirkninger har gått på tvers av hva det politiske flertallet har ønsket, sier flertallet av politikerne som har svart på undersøkelsen at medvirkningen har hatt positive effekter på den politiske prosessen i kommunen. De mener at medvirkningen har gjort det lettere for kommunestyret å fatte en beslutning, og de mener at medvirkningen har gitt tydelige råd.

Enkelte kommuner har vært en svært krevende prosess som har kostet mye tid og ressurser. Med en større bevissthet om potensialet for konflikt og splittelse innbyggermedvirkningen kan ha – kan det også være håp om at den generelle tilfredsheten med medvirkningen kan øke. Derfor er det viktig at de folkevalgte tenker over hvilke metoder for medvirkning som passer til den aktuelle problemstillingen eller spørsmålet som de folkevalgte står overfor.

SEKS GODE RÅD FOR GOD INNBYGGERMEDVIRKNING

1. Avklar innbyggermedvirkningens status
Skal folkeavstemningen være bindende eller rådgivende? Og skal spørreundersøkelsen fungere som et informasjonsgrunnlag eller som beslutningsgrunnlag? For å legge grunnlaget for en god, åpen og ikke unødvendig konfliktfylt politisk prosess er det viktig at kommunestyrets holdning til resultatet av innbyggermedvirkningen avklares og kommuniseres tidlig i prosessen – fortrinnsvis før folket bes om råd.

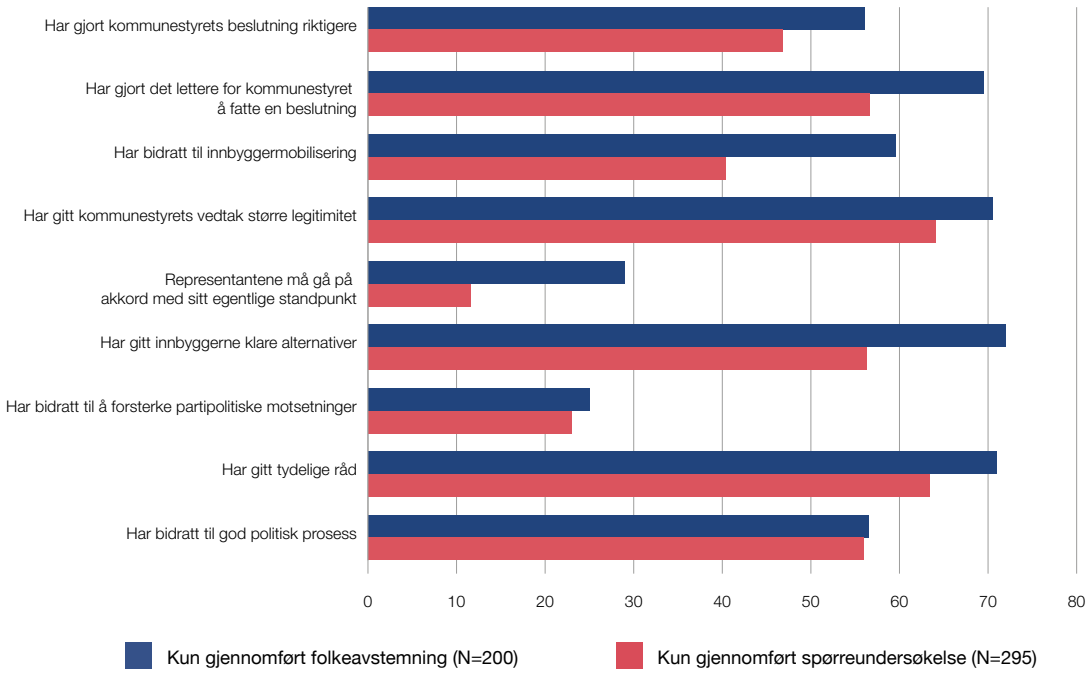

Effekter av medvirkning etter type

2. Avklar tolkningsrommet
I forlengelsen av at innbyggermedvirkningens status avklares tidlig er det viktig at tolkningsrommet for medvirkningen også drøftes og kommuniseres – hvor stort skal frammøtet være for at en folkeavstemning betraktes som et tydelig råd? Skal det stilles krav til kvalifiserte flertall for at for at folkets råd blir vurdert som tungtveiende? Dette må avklares lokalt, i åpenhet og igjen tidlig i prosessen.

3. To-trinns raketter kan være fornuftig
Mange kommuner har valgt å basere innbyggermedvirkningen på både spørreundersøkelser og folkeavstemninger. Dette kan bidra til å styrke kunnskapsgrunnlaget for de folkevalgte, avklare sammenslåingsalternativer og øke legitimiteten i medvirkningen. Å legge til rette for en spørreundersøkelse tidlig i prosessen, mens folkeavstemningen kommer når alternativene er klare og konsise, kan være lurt.

4. Transparens og profesjonalitet i metodebruk
Mistanker om at innbyggermedvirkningen er lagt opp til å favorisere et standpunkt i spørsmålet om kommunesammenslåing er uheldig for den lokale politiske prosessen – selv om dette ikke nødvendigvis er intensjonen fra verken kommunens politikere eller administrasjon. Det er viktig at spørreundersøkelser holder et tilfredsstillende faglig nivå og at det er åpenhet om hvilke problemstillinger som skal belyses før innbyggerne bes om råd.

5. Vedtaksmodning
Omkamper om politiske vedtak i kommunestrukturspørsmålet forekommer og kan være legitime. Det er likevel problematisk for kommunestyrets legitimitet hvis dette oppfattes som respektløst enten overfor folkets råd, kommunestyrets tidligere vedtak, eller begge deler. Korte og hyppige intervaller mellom motstridende kommunestyrevedtak bidrar til dette. Kommunestyrevedtak om kommunesammenslåinger bør gis tid til å modnes.

6. Storebrødre fortjener også gode prosesser
Lokalpolitikernes tilfredshet med innbyggermedvirkningen synker med økende kommunestørrelse. Og en del regionale «storebrødre» som framstår som naturlige kommunesentre i etterkant av en sammenslåing har valgt å ikke gjennomføre verken folkeavstemninger eller spørreundersøkelser. Det betyr ikke at innbyggere i store kommuner ikke fortjener å bli hørt – også i spørsmål om kommunestruktur

EN ORDFØRER FORTELLER

GJESTEBUD I HAMAR

– Skal du treffe innbyggerne må du bevege deg ut av de tradisjonelle politiske arenaene, forteller Hamarordfører Einar Busterud. Som ordfører i sin fjerde periode vet han hvor viktig det er å lytte til innbyggerne.

Einar Busterud
Ordfører i Hamar kommune

Einar Busterud ble valgt inn i kommunestyret i Hamar i 1991 for lokalpartiet By- og bygdelista, og ble noen år senere, høsten 1999 valgt til ordfører. I løpet av hans tid som ordfører har Hamar kommune satt i gang en rekke tiltak for å involvere innbyggerne, blant annet gjestebud.

- Det er noen prinsipielle utfordringer i samfunnet i dag som vi ikke så tidligere. De politiske partiene har færre medlemmer, noe som igjen skaper utfordringer for representativiteten til partiene. Folk engasjerer seg på andre arenaer, og det er derfor viktig å møte de på disse arenaene, forteller Busterud. Han understreker motsetningsforholdet mellom en stadig mer utdannet og opplyst befolkning, og at folk finner andre arenaer enn politikken å engasjere seg i, som i velforeninger og i idrettslag. Derfor er det viktig å treffe innbyggerne på den arenaen de engasjerer seg i, og å opprettholde «hverdagsdialogen» med innbyggerne du møter på butikken, i gågata, på kafeen, fotballkamp og så videre.

En systematisk tilnærming til innbyggermedvirkning

Busterud forteller videre at det ikke finnes én metode for innbyggermedvirkning som passer alle kommuner, men må tilpasses lokalt ettersom kommuner er forskjellige. Hamar har gjennom de siste år brukt flere metoder for innbyggermedvirkning: innbyggerundersøkelse, folkemøter, fremtidsverksted og gjestebud. – Vi har et systematisk program for folkemøter her i Hamar, og de er veldig godt besøkt. Aldri under 200, og på det meste har vi hatt 700. Men folkemøtene er

> Det er viktig at man har en felles virkelighets-forståelse i et lokalsamfunn. Ellers blir det vanskelig å få aksept for og gjennomføre vedtak.

mest for å informere, som tilbakemeldingsarena er de litt uegnet. Terskelen for å ta ordet i en stor forsamling er høy. Her mener Busterud at sosiale medier kan være et godt verktøy for å komme i dialog med de som ikke tør å ta ordet.

Gjestebud har blitt brukt flere ganger, og senest i forbindelse med arbeid med ny kommuneplan som skal gjelde frem til 2030. I løpet av vinteren 2017 ble det gjennomført 17 gjestebud som involverte ca. 90 personer i Hamar, fra unge, gamle, de med kort eller lang botid i kommunen osv. Av de som ikke sendte inn innspill, i tillegg tilbød kommunen et rapporteringsmøte for de vertene som ønsket å komme og fortelle litt mer enn det de hadde skrevet i sin «rapport». Busterud forteller at gjennomføringen gikk enkelt for seg. – Vertene stod for lokalene, mens kommunen stod for serveringa. De fikk utdelt et tema på forhånd, men de innspillene vi fikk var både innenfor og utenfor tema. Selv om ikke tiltaket var ressurskrevende i form av økonomiske midler forteller Busterud at det er tidkrevende. Gjestebudene må holdes, folk må få komme med innspill og disse innspillene må systematiseres. Samtidig understreker han at alle former for innbyggermedvirkning er tidkrevende, og at tilpasning av metode for innbyggermedvirkning er viktig.

Omdømmebygging og langsiktige visjoner

Gjestebudmetoden er en del av et større omdømmeprosjekt i Hamar. Annet hvert år arrangerer kommunen en innbyggerundersøkelse om hvordan det er å bo og leve i Hamar kommune. Undersøkelsen har pågått siden 2008 og er et godt verktøy for politikere som ønsker å vite mer om folks opplevelse av kommunen, også over tid. Innbyggerundersøkelsen engasjerer også de som ikke deltar på folkemøter eller andre tradisjonelle arenaer. - Skal du få til større samfunnsendringer så er det viktigste at du har med deg befolkningen. Det er viktig at folk har forståelse for politikken, aksept for de løsningene som presenteres, og at de kan være med å bidra selv, forteller Busterud. At kommunen tar innbyggernes meninger på alvor er viktig for omdømmet, mener ordføreren. Hamar er en by i vekst og han ser store muligheter i forbindelse med utbygging av dobbeltspor, en sak som for øvrig har skapt mye engasjement. For ordfører Busterud er det derfor viktig å ha langsiktige visjoner for kommunen, og å legge til rette for utvikling og tilflytting. – Og da må du ha innbyggerne med på laget.

To gode råd for innbyggermedvirkning

På spørsmål om ordføreren har noen råd til andre ordførerkollegaer svarer han enkelt:
– Folk biter jo ikke. Det er veldig hyggelig og ikke minst nyttig å komme i kontakt med innbyggerne. I en ikke alt for stor kommune er det lett å komme i kontakt, og opprettholde den helt uformelle dialogen. Og det er viktig å spørre hva som er viktig for dem. Til slutt oppfordrer Busterud til å tenke innbyggermedvirkning i hver enkelt sak, men med litt ulik innretning. – Det er viktig at man har en felles virkelighetsforståelse i et lokalsamfunn. Ellers blir det vanskelig å få aksept for og gjennomføre vedtak.

FORTSETTELSE
KAP. 4.2

Innbygger-/borgerpanel
Paneler kan brukes på to måter. For det første kan paneler brukes til brede kartlegginger av innbyggernes endringer av synspunkt over tid. Det vanlige er da å ha et fast representativt utvalg av befolkningen i kommunen, som på jevnlig basis får tilsendt spørreskjema i posten eller digitalt som de skal besvare. Størrelsen på panelet varierer naturlig nok etter kommunens størrelse. Disse panelene kan også brukes til å teste ut hva innbyggerne mener om potensielle forslag. Videre kan en begrenset gruppe av innbyggere pekes ut slik at de til sammen utgjør et borgerpanel. De utvalgte innbyggerne representerer ofte forskjellige interesser og grupper av befolkningen. Et slikt panel har en rådgivende funksjon overfor lokalpolitikerne, og er ment til å diskutere saker og komme med forslag og ideer.

Folkemøter
Folkemøter er et av de mest brukte metodene for konsultasjon og dialog med innbyggerne i kommunene. Folkemøter er en god måte å oppnå kontakt med innbyggerne på, og blir særlig brukt i forbindelse med kommuneplanprosesser.

De aller fleste kommuner legger vekt på å ha brede prosesser i kommuneplanarbeidet, og i praksis innebærer dette ett til flere åpne folkemøter i tillegg til høringsprosessen. Disse folkemøtene blir arrangert av kommunene selv, og kommunen stiller ofte opp med både administrativt ansatte og politikere som kan svare på spørsmål. Folkemøter egner seg for alle målgrupper, og kan være lurt både tidlig og sent i en plan- eller beslutningsprosess. Samtidig må man være klar over at det finnes innbyggere som aldri går på møter. Hvordan kan vi også få disse med? Burde man oppsøke disse mer direkte?

Valg av tidspunkt for folkemøtet kan ha mye å si for hvem som kommer. Legger man et folkemøte på dagtid kan man risikere at mange ikke kommer på grunn av annet arbeid. Legger man det på kvelden er det større sjanse for at folk kommer, men det kan være utfordrende for foreldre med små barn å delta. Det er derfor viktig å tenke ut både hvilken ukedag og tidspunkt som passer best for innbyggerne. En fin metode for å nå de som vanligvis ikke deltar på slike møter kan være sosiale medier. Gjennom sosiale medier kan en sende invitasjoner og/eller direktesende møter (for eksempel på Facebook).

Konsultasjon gjennom sosiale medier
Et fint verktøy for å nå de som vanligvis ikke deltar på slike møter kan være sosiale medier. Det er lett å dele informasjon, for eksempel i forbindelse med en innspillsprosess. Videre åpner sosiale medier for at innbyggerne kan stille spørsmål eller kommentere de folkevalgtes statusoppdateringer, der man kan legge ut info om en sak og for eksempel spørre hva innbyggerne mener. Også ved folkemøter åpner sosiale medier mange dører. Gjennom for eksempel Facebook kan man invitere venner og de som «følger» kommunen på Facebook, og det er lett å dele videre til egne nettverk for å spre informasjon. Her må en derfor være bevisst på at det kan skape engasjement og man bør tilrettelegge for at så mange som mulig kan delta på møtet. Da må møtelokaler og presentasjon tilpasses antall mennesker som ønsker å delta. Et annet moment som kan være lurt å tenke på er om møtet skal streames/direktesendes på Facebook. I dag har man mulighet som privatperson eller organisasjon å sende direkte på sin egen facebookside. Dette åpner for at innbyggere som er forhindret å delta på folkemøtet likevel kan følge med. Her er det imidlertid en ting man bør passe på: en kan risikere at flere finner det beleilig å følge med på sosiale medier fremfor å møte opp på selve arrangementet. Derfor er det lurt å innrette møtet slik at flere finner det attraktivt å reise ned til møtelokalet. I spredtbygde kommuner kan det være lurt å arrangere folkemøter flere steder slik at så mange som mulig få delta.

OSLO KOMMUNE

TIPS: IDÉMØTE OM FREMTIDENS OSLO

Byrådet i Oslo inviterte til idémøte om fremtidens Oslo i tilknytning til arbeidet med ny kommuneplan. Arrangementet var et nettmøte der byrådet brukte Facebook sin direktesendte video-funksjon. Arrangørene var tydelig på bakgrunnen for nettmøtet: «I løpet av året skal vi utarbeide en ny kommuneplan for byen vår. Denne skal legge grunnlaget for den langsiktige utviklingen i Oslo, med perspektiv mot 2040. Vi vil høre hva som er viktig for nettopp deg.»

I forkant av møtet var det lagt ut flere spørsmål knyttet til ulike temaer som byrådene ønsket særlig innspill på, og det var sendt ut en SMS til alle innbyggere i Oslo over 16 år med lenke til kommuneplanutkastet. Dette resulterte i at utkastet til kommuneplanen ble lastet ned over 13.000 ganger, og at nettsiden med informasjon om prosessen ble lastet ned av nesten 140.000 innbyggere. I to timer var Oslo-byrådene samlet for å svare på spørsmål og innspill. Idemøtet resulterte i mer enn 250 innspill.

Kilde: klikk her

STANGE KOMMUNE

HVORDAN GJENNOMFØRE EN PLANSMIE? ERFARINGER FRA STANGE KOMMUNE

I 2013 arrangerte Stange kommune en plansmie på Tangen, et tettsted i kommunen. Plansmien ble et av flere tiltak i forbindelse med arbeid med kommunedelplanen og som skulle resultere i en utviklingsplan for Tangensamfunnet. Utfordringene for Tangen var at man ikke hadde hatt den ønskede befolkningsveksten, men heller tendenser til stagnasjon. Samtidig var det knyttet optimisme til utvikling og fornying av lokalsamfunnet ettersom det var planlagt utbygging av dobbeltspor til Lillehammer der det skulle legges en helt ny trasé forbi Tangen. Dette ville medføre flytting av stasjonen som gav noen utfordringer når det gjaldt utviklingsretning, holde liv i sentrum og arealbruk nær ny stasjon. I planarbeidet var derfor utvikling av nye boligområder, sentrumsområdet og næringsaktiviteter i fokus, og som skulle realisere Mikrobyen Tangen som et fremtidig ideal.

Stange kommune fant tidlig ut at gjennomføringen av plansmia var noe som ville kreve mye tid og ressurser, og det ble derfor besluttet at det skulle kjøpes inn tjenester fra eksterne aktører. Etter en anbudsrunde der flere viste stor interesse, var det Norconsult sitt kontor på Hamar som fikk tilbudet. – Det var veldig fint å få noen eksterne som kunne ha et «utenfra-blikk», samtidig som de var lokale og kjente derfor til kommunen og de lokale utfordringene, forteller Ingeborg Storbæk, planrådgiver i Stange kommune som hadde ansvaret for plansmiearbeidet den gang. Storbæk forteller videre at det ble holdt to åpne møter som var forberedelsesmøter til plansmia. I starten opplevde prosjektledelsen en litt lunken holdning til plansmia, men at disse møtene fungerte som ventiler der man kunne få luftet meninger og renset lufta litt, for etter hvert forsvant skepsisen. Her fikk også innbyggerne anledning til å velge hvilke grupper de ønsket å komme med innspill til, avhengig av hva de var mest interessert i. – Noen er mer interessert i næringsliv, eller bolig, kultur og så videre. Noen av disse gruppene har også vedvart etter plansmia.

Under selve gjennomføringen opplevde kommunen at flere og flere innbyggere kom fra møte til møte. Og at variasjonen i hvem som kom ble større og større. Samtidig påpeker Storbæk at de nok kunne ha gjort mer for å få ungdommen med. Her nevner hun blant annet en bedre samordning med de ulike fritidsaktivitetene i kommunen, skolen og engasjerte foreldre. Videre forteller Storbæk at en landskapsarkitektstudent knyttet seg til prosjektet ettersom hun var opprinnelig fra Tangen og engasjerte seg i planarbeidet. Dette resulterte i en masteroppgave knyttet til Tangen og at studenten senere fikk sommerjobb ved kommunen. – Du kan si at det var en del heldige omstendigheter, men det å ta kontakt med skolen, FAU, engasjerte foreldre og student-

miljøet vil være en styrke for involveringen. Under de ulike møtene i løpet av den drøye uka plansmia varte, ble deltagerne satt sammen i ulike grupper. Ved neste møte ble nye grupper dannet slik at man fikk et mangfold av ideer og at innbyggerne fikk lytte til hverandres meninger og standpunkt. I løpet av prosessen ble forskjellige problemstillinger diskutert gruppevis og i plenum, med hensikt å bearbeide forslag og for å oppnå målsetningen om konsensus om et endelig forslag til arealbruk og satsning.

Innspillene fra plansmia ble innarbeidet i den nye kommuneplanen som skulle gjelde for tolv år fremover. Deltakerne på plansmia hadde en felles forståelse om å bevare viktige landskapselementer på Tangen, og at jordbrukets kulturlandskap, som er en viktig del av Tangen, og den grønne strukturen rundt tettstedet. Samtidig ble det diskutert hva innbyggerne forstod som sentrum av Tangen, og mange av gruppene var opptatt av området rundt skolen som et sentrum for aktivitet, et «omdreiningspunkt» eller nav for aktivitet, og også geografisk midt mellom gammel og ny stasjon. I rapporten pekes det må flere områder der plansmia ikke har vært samstemt, og som det må jobbes videre med. Samtidig har det vært vanskelig å finne nok ressurser til å følge opp alle innspillene, og at innbyggernes ønske om å bevare jordet mellom sentrum og togstasjonen ikke ble hensyntatt. – Her var det planavklart for framtidig boligbygging i kommunens gjeldende arealdel. Og skal du starte fra scratch, så må du mene det! forteller Storbæk.

Selv om ikke alle innspillene ble tatt med understreker Storbæk at plansmieprosessen har ført til flere positive ting, blant annet at innbyggerne får mer forståelse for kommunens planprosess, politikk og fordeling av ressurser, og man får et eierskap til lokalsamfunnet. Avslutningsvis understreker hun at arbeidet først starter etter plansmia, da en skal begynne å materialisere innbyggernes innspill. – Vi har gjort noen gode erfaringer, og noen erfaringer som gjør at vi må jobbe for å utvikle metoder for innbyggermedvirkning. Det har vært mye jobb, men det har til gjengjeld vært veldig givende. Og selv om innbyggerne er utålmodige for at mer skal skje, så er både plansmia, etterfølgende mulighetsstudie og kommunedelplanen fortsatt viktige verktøy i utviklingsarbeid på Tangen».

Stange kommune gjennomførte i 2013 en plansmie.

EN ORDFØRER FORTELLER

FOLKEMØTER I LEBESBY

– Innbyggermedvirkning er viktig for å få legitimitet til saker, særlig de som skal stå seg i lengre tid, sier ordfører i Lebesby Stine Akselsen. Nylig har hun arrangert flere folkemøter i forbindelse med ny kommuneplan.

Stine Akselsen
Ordfører i Lebesby kommune

Innbyggermedvirkning kan være en utfordring, og særlig når kommunen er både spredtbygd og svært stor i areal. – Vi er en langstrakt kommune med mange små distrikter, og det gjør at vi må tenke annerledes om innbyggermedvirkning, forteller Akselsen. I løpet av våren har hun avholdt flere folkemøter om den nye kommuneplanen, og har i den forbindelse vært opptatt av å få høre innbyggernes tanker rundt Lebesby sin fremtid.

Akselsen forteller at som vindkraftkommune, er man vant til å ha en rekke folkemøter, som er naturlig i utbyggingsprosesser. Denne formen for informasjon og dialog lar seg enkelt overføre til andre prosesser, sånn som kommuneplanen. Strategien er å legge de fire folkemøtene til steder der folk er, en «vi kommer til dem»-holdning. Dette har så langt resultert i et stort oppmøte, med konstruktive tilbakemeldinger, både positive og negative.

Innbyggermedvirkning gir legitimitet

Akselsen mener det å involvere innbyggerne er viktig, fordi det gir legitimitet til saksgangen, og de beslutningene som skal tas. – En kan fort risikere at man må starte de samme prosessene på nytt hvis ikke folket har fått sagt sin mening, og det er uheldig, påpeker ordføreren. Samtidig understreker hun at den kanskje viktigste arenaen for innbyggermedvirkning skjer i partiene lokalt. Det er her innbyggerne er sikret medvirkning, enten gjennom å vedta partiprogram eller melde seg som listekandidat for de ulike partiene. – Det er viktig at partiene tar dette ansvaret alvorlig, og sørger for å representere

> En kan fort risikere at man må starte de samme prosessene på nytt hvis ikke folket har fått sagt sin mening, og det er uheldig.

innbyggerne blant annet gjennom de ulike listekandidatene, sier Akselsen.

Informerte innbyggere gir engasjerte innbyggere

Akselsen forteller videre at kommunen gjør mye for å informere innbyggerne, både gjennom kommunens egen hjemmeside, og ikke minst gjennom sosiale medier. Tidligere sendte kommunen også ut et infoblad til alle husstander fire ganger i året. – Dette har vi nå sluttet med fordi teknologi, digitalisering og sosiale medier har endret hvordan folk får informasjon. Vi klarte rett og slett ikke å henge med i det tempoet, og folk fikk vite det de skulle vite gjennom sosiale medier lenge før infobladet kom i posten. Derfor har vi nå gjort det digitalt.

Hun mener at informerte innbyggere også gir engasjerte innbyggere. – Når folk er informert om en sak eller en prosess er det lettere for innbyggerne å engasjere seg og komme med tilbakemeldinger eller spørsmål. Dette fører også til en del engasjement rundt de ulike folkemøtene.

Akselsen forteller at folk ofte har andre spørsmål enn hva som diskuteres på folkemøtene. Dette har de løst ved å sette opp en eventuelt-post til slutt så folk kan få luftet sine meninger. – Når man ikke har folkemøter så ofte som man gjerne skulle ha ønsket, er det mange som har mye på hjertet. Så vi sørger for at man får luftet det man har på hjertet under eventuelt-posten.

Noen gode råd om innbyggermedvirkning

Akselsen forteller at folkemøtene først og fremst har to funksjoner: at politikerne får informert innbyggerne, og at innbyggerne får truffet politikere og luftet sine tanker og synspunkter. Videre er det viktig å være synlig som folkevalgt. Både i lokalmiljøet, enten det er ved deltakelse på ulike arrangement og tilstelninger, eller bare å være tilgjengelig og lett å komme i kontakt med. Til slutt fremhever Akselsen sosiale medier som et viktig verktøy for å komme i kontakt med innbyggerne og spre informasjon. – Det er gjennom sosiale medier jeg får flest henvendelser, både positive og negative. Men det har gått veldig greit.

VESTFOLD FYLKESKOMMUNE

DIGITAL PLANDIALOG – PLANINFORMASJON PÅ NETT

Vestfold fylkeskommune skriver følgende på sine nettsider: Digital plandialog er en nettbasert løsning innført blant annet i 12-kommune-samarbeidet. Det tar utgangspunkt i kommunens kartsystem og sak/arkivsystem. Løsningen gir informasjon og innsyn til all relevant informasjon knytte til arealplanleggingen på et sted via kommunens hjemmeside. Ved bruk av løsningen vil man få oppdatert informasjon om følgende:

- Alle vedtatte arealplaner i kommunen.
- Status i alle pågående arealplanprosesser i kommunen med mulighet for å sende uttalelse direkte fra siden.
- Tilgang til alle saksdokumenter i den konkrete saken.

Kilde: klikk her

4.3 DIALOG

Dialog er toveiskommunikasjon. I dette tilfellet vil det være toveiskommunikasjon mellom folkevalgte i kommunen og/eller fylkeskommunen, og innbyggerne. Ideen bak dialogtiltak er å diskutere seg frem til gode løsninger. Når ulike synspunkter møtes vil relevant informasjon om konsekvenser av beslutningen komme til overflaten. Det fører til at beslutningen tas på et bedre grunnlag. Det finnes et spekter av dialogbaserte ordninger, som plansmie, e-demokrati, gjestebud, framtidsverksted, ordførerbenk, demokraticafe og futurecity-spill. I tillegg gir sosiale medier gode muligheter for å komme i dialog med innbyggerne.

Åpen halvtime i kommunestyret

Mange kommuner har innført en praksis hvor innbyggerne kan komme til kommunestyre og presentere sine synspunkt før beslutningen om en sak skal vedtas. Dette kalles ofte «Åpen halvtime», og er en åpen arena for alle. Denne halvtimen kan enkelt organiseres slik at de fremmøtte fritt kan ta ordet, eller at de får en begrenset taletid.

Plansmie

Plansmie, eller charrette, er en arbeidsmåte for å utforme en plan gjennom en ukes lang prosess med bred deltakelse. Tanken er at både fagfolk, utbyggere, forskjellige offentlige sektorer, frivillige organisasjoner, beboere, handelsstand og næringsliv skal delta. Planen skal deretter kunne behandles og vedtas politisk som en reguleringsplan. En plansmie er mer omfattende enn et informasjonsmøte, folkemøte eller idedugnad. Som regel består en plansmie av et par store folkemøter (i forkant og etterkant), samt et arbeidsverksted over flere dager hvor alle kan komme innom å gi innspill – og hvor innspillene tegnes inn på plankartet som lages.

Det er viktig å formidle til deltakerne at arealplanprosesser, som plansmier er en del av, er langvarige prosesser og at de endelige vedtak og konkrete resultater ofte ikke kommer før det har gått lang tid.

E-demokrati

E-demokrati er en samlebetegnelse på ulike internettbaserte tiltak for å styrke folks deltakelse i demokratisk kommunikasjon. Denne formen for dialog finnes i mange ulike varianter. Noen kommer har lagt til rette for at folk via kommunens hjemmesider kan melde inn tekniske saker som omhandler for eksempel vann, avløp, vei, renovasjon, forurensning eller park og idrett.

I Oslo kommune er Bymiljøetaten i kontakt med innbyggerne blant annet ved hjelp av kommunens nettsider der du kan melde inn feil og mangler i bybildet. Er det et hull i veien, en ødelagt kantstein eller et fortau som bør forbedres kan du enkelt melde inn dette, og laste opp bilder dersom du har det.

Andre kommuner legger til rette for at innbyggerne i tillegg kan komme med forslag, ris og ros. I tillegg har flere kommuner opprettet egne sider på sosiale medier som Facebook og Twitter.

Gjennom digital plandialog har innbyggere, utbyggere, regionale myndigheter, politikere og kommunens ansatte enkelt tilgang til alle reguleringsplaner med tilhørende saksdokumenter. Verktøyet åpner opp planprosessen for innbyggerne og gir mulighet for bedret innbyggermedvirkning. Det effektiviserer også kommunens saksbehandling fordi dokumentene håndteres elektronisk.

Gjestebud

Gjestebudmodellen er blant annet brukt av Svelvik kommune, og ble brukt i arbeidet med rulleringen av kommuneplanens samfunnsdel i 2012. Gjestebudsmodellen består i at et antall engasjerte enkeltpersoner blir kontaktet av kommunen og spurt om å være gjestebudsverter. Å være vert innebærer å arrangere et gjestebud hjemme hos seg selv (eller et annet sted) for sine venner og bekjente. I disse gjestebudene skal deltakerne diskutere et gitt, eventuelt selvvalgt, tema relatert til kommuneplanen. Dette skal skje i løpet av høringsperioden, og oppsummering av diskusjon og innspill rapporteres enten som et formelt høringsinnspill, eller gjennom e-post til ansvarlig planlegger som så sammenfatter og innlemmer innspillene i revidert planutkast.

I Svelvik ble gjestebudsvertene strategisk valgt ut for å representere et bredt spekter av befolkningen, og blant vertene var det både skoleelever, utflyttede studenter, politikere og en som arbeidet med sårbare barn og unge, osv. Ved hjelp av gjestebudmodellen fikk kommunen innspill fra et spekter av innbyggere som ellers ikke ville fått frem sine meninger i slike prosesser. Både vertene og vennene som deltok representerte bare seg selv, og tilbakemeldingene var at de opplevde det som en fordel å slippe å snakke på vegne av mange andre.

Innspillene fra gjestebudene ble integrert i kommuneplanen ved at de ble brukt for å utforme overordnede mål og delmål i kommuneplanens samfunnsdel. Tiltaket førte også til en domino-effekt, i og med at deltakere på gjestebudene ble så engasjert at de også deltok på andre arrangementer i kommuneplanprosessen; blant annet fire åpne folkemøter om ulike temaer.

Kommunen opplevde gjestebudsmodellen som et lite arbeidskrevende medvirkningstiltak for kommunene, i og med at vertene tok et stort ansvar.

Framtidsverksted

De siste årene har både fylkeskommuner og kommuner tatt i bruk framtidsverksteder (framtidsworkshops). Framtidsverksteder er brede, deltakende arbeidsmøter eller workshops hvor ønsket er å involvere berørte og relevante aktører fra både næringsliv og sivilsamfunn. I tillegg ønsker man også bred deltakelse fra kommunalt ansatte og politikere. I motsetning til andre deltakende møter har planarbeidet ofte en lengre tidshorisont. Poenget er gjerne å se 10-20 år frem i tid, eller enda lenger.

Målet med framtidsverksteder er å få kunnskap både om dagens situasjon og om utviklingstrekk som vil kunne påvirke områdets framtid, og på bakgrunn av dette skape fremtidsbilder av mulige, sannsynlige og/eller ønskelige framtider. Framtidsverksteder kan arrangeres som en del av en lengre fremsynsprosess eller som et enkeltstående medvirkningstiltak.

FOTO: JOAKIM S. ENGER

TO ORDFØRERE FORTELLER

INNBYGGERMEDVIRKNING I EN KOMMUNESAMMEN-SLÅINGSPROSESS

Modenhet, tydelighet, raushet, kompromissvilje, og en rask beslutningsprosess er det Nøtterøyordfører Roar Jonstang og Tjøme-ordfører Bente Kleppe Bjerke trekker frem som beskriver sammenslåingsprosessene med kommunene. Fra 1.januar 2018 blir de nye Færder kommune.

Roar Jonstang
Ordfører i Nøtterøy kommune

Bente Kleppe Bjerke
Ordfører i Tjøme kommune

Høsten 2017 skal ikke innbyggerne i Tjøme og Nøtterøy bare stemme inn stortingsrepresentanter, de skal også stemme inn medlemmer til det nye kommunestyret i Færder kommune. At kommunene de har ledet gjennom mange år nå opphører gjør hverken Tjøme-ordfører Bente Kleppe Bjerke eller Nøtterøy-ordfører Roar Jonstang trist. Derimot er de fylt av engasjement og iver for den nye kommunen. – Jeg mener vi har gjort alt det riktige ut ifra våre egne forutsetninger og prinsipper, forteller Jonstang.

Tidlig samarbeid og modning

For ordførerne er det viktig å nevne det allerede eksisterende samarbeidet mellom Tønsberg, Nøtterøy og Tjøme som en viktig forutsetning for at en diskusjon om sammenslåing i regionen kom på banen. Kommunene har i løpet av de siste ti årene hatt flere fellesmøter der fokuset har vært på regionen som helhet, særlig når store infrastrukturprosjekter har vært på agendaen. – Vi etablerte dette samarbeidet tidlig i vår første periode, så tidlig som i 2008. Høyre og Arbeiderpartiet på øyene og i Tønsberg satte i gang samarbeid med tanke på verdiskapning, næringsliv og turisme, det som vi ikke har vært så gode på alene tidligere. Næringslivet samarbeider jo på tvers av kommunegrensene, så hvorfor ikke også kommunene? Det lå mye i kortene at det skulle bli en storkommune av oss, forteller Bjerke. Diskusjonen fikk videre fart i seg da det ble avholdt et seminar i regi av KS der fremtidens kommunestruktur i Vestfold ble drøftet. Her fremkom det to tydelige alternativer for regionen: et alternativ bestående av Tønsberg, Nøtterøy og Tjøme (TNT) eller Nøtterøy og Tjøme (NT). Tjømeordfører Bjerke forteller videre at det kom et benkeforslag i kommunestyret sommeren 2013 som satte i gang utredninger rundt de to alternativene. Dette ble videre fulgt opp av administrasjonen i Tjøme som tok kontakt med Nøtterøy og Tønsberg for å lage en utredning. Bjerke forteller videre: – Da begynte vi på en spennende prosess med fokus på innbyggermedvirkning. Det var et ønske fra politikerne om at det skulle være bred medvirkning fra innbyggerne i alle kommunene, så det var en heftig vinter med mye aktivitet.

Folkeavstemning

Roar Jonstang forteller at selv om spørsmålet om sammenslåing hadde modnet en stund var det fremdeles en utfordrende prosess. – Sommeren 2014 la administrasjonen frem en utredning for alle tjenesteområdene og hvordan disse ville påvirkes av en sammenslåing. Det var alltid snakk om TNT eller Nøtterøy-Tjøme. I den påfølgende diskusjonen klarte vi ikke å bli enige om det skulle bli tre eller to kommuner. Så vi utredet for begge alternativer. Det sier litt om hvor krevende dette er. I Tjøme ønsket man å sette spørsmålet ut til en folkeavstemning. Folkeavstemningen ble gjennomført sammen med kommunevalget i 2015. Ordfører Bjerke at de folkevalgte på den måten ga et tydelig signal til innbyggerne om at det var snakk om tre alternativer: TNT, NT eller bestå alene. Å legge folkeavstemningen til valgkampen var et strategisk trekk fra politikernes side, mener Bjerke. Hun forteller at: - Det er jo under en valgkamp at man virkelig treffer innbyggerne. Vi var på stand, vi var på hjemmebesøk, innbyggerne visste alltid hvor de kunne treffe oss slik at de kunne komme med motforestilling eller en klapp på skuldra.

Så det var veldig bra timet at vi fikk folkeavstemningen sammen med valget, for da er jo politikerne flinke til å være ute og vise oss! Resultatet av folkeavstemningen viste seg å gi flertall til sammenslåing mellom Tjøme og Nøtterøy, og ordfører Bjerke forteller videre at kommunestyret var raskt ute med å gjøre vedtak, allerede ved konstitueringsmøtet. – Da var resultatet klart, og vi hadde en klar marsjordre fra innbyggerne.

Tydelighet gir trygghet

Sammenslåingsprosesser kan ofte være utfordrende og bidra til mer splittelse enn å være samlende. Dette var begge ordførerne klar over. – Det som var veldig viktig var at vi ordførere var veldig tydelige på at dette var noe vi ville. Det å vise en tydelig enighet fra lederne i de to kommunene, det hadde vi stor tro på at ville være viktig for den videre prosessen, forteller Jonstang. Bjerke nikker og følger opp med at dette også ga en trygghet for innbyggerne. – Det ga trygghet i det politiske miljøet, men også hos innbyggerne med tanke på prosessen. Denne tydeligheten gjorde også arbeidet i forhandlingsutvalget enklere. Her forteller Nøtterøyordfører Jonstang at forhandlingsutvalget diskuterte seg til enighet på alle punktene i forhandlingsdokumentet. Åpenhet og inkludering var også viktig, derfor ble alle gruppelederne for partiene i begge kommunene invitert til å sitte i forhandlingsutvalget. Det mener ordførerne skapte et eierskap på alle sider noe som har gjort arbeidet lettere i etterkant.

I forhandlingene kom også spørsmålet om nyvalg opp. – Noen mente at vi burde komme frem til en overgangsløsning frem til nytt valg om to år. Men så kom det også synspunkter på at den mest demokratiske måten ved å bygge en ny kommune var å gi innbyggene sjansen til å velge et nytt kommunestyret, forteller Jonstang. Bjerke legger raskt til at: - Men vi hadde en grundig prosess for å oppnå det. For å oppnå konsensus som var viktig for oss to, så måtte vi gi og ta litt. Tjøme har rødgrønt flertall og Nøtterøy har blågult flertall, og derfor ble det noen politiske motsetninger. At vi landet på å ha et nytt valg ville løse de konfliktene.

I forhandlingsutvalget ble også kommunestyrets størrelse, formannskapets og hovedutvalgenes størrelse diskutert. Målet for den nye kommunen var å styrke lokaldemokratiet, og begge ordførerne poengterer at dette ikke kunne realiseres uten at begge partene jobbet konsensusorientert. Jonstang understreker at prosessen skulle preges av åpenhet, likeverdighet, raushet og forståelse for hverandres ansatte i begge kommunene. – Det har vi som ordførere vært veldig opptatt av. Jobb for konsensus! Det har vi klart 100 prosent. Og det betyr at man må være raus.

En ny kommune skal bygges

Som ordfører i «lillebror-kommunen» Tjøme har Bente Bjerke vært opptatt av å likestille partene, slik at man unngår en situasjon der den lille kommunen føler seg «spist» av den store. – Vi har forsøkt å minne hverandre på dette aspektet med jevne mellomrom fordi det er viktig for meg og for innbyggerne. Det er viktig at man har en åpen og ærlig dialog. Også «storebror-ordfører» Roar Jonstang er enig, men påpeker at: - vi bygger en ny kommune sammen. Så det at noen blir «slukt», det er en myte.

FOTO: JOAKIM S. ENGER

I etterkant av vedtaket har kommunene arrangert felles workshops der innbyggerne skulle komme med innspill og forventninger til den nye kommunen. Her forteller begge ordførerne at oppmøtet var godt, og særlig fra de unge. Innbyggerne kunne stille spørsmål og politikerne fra begge kommuner skulle svare. De forteller at workshopen var viktig for å få et inntrykk av hva innbyggerne forventet, men det var en ting som gjorde workshopen ekstra spesiell: – Da vi summerte opp hva innbyggerne var opptatt av, så var svaret det samme som det som stod i forhandlingsutvalgets dokumenter. Det var nærhet til tjenestene, styrke fagmiljøene og at vi skal ta vare på kommunenes særpreg. Det var en god følelse å være på samme lag med innbyggerne, forteller Jonstang.

For mange har også navnet og identiteten til den nye kommune vært viktig. Her understreker begge ordførerne at denne prosessen har fungert godt og at de begge er veldig fornøyd med resultatet. Det var flere navn som kom på banen, blant annet gjennom innspill fra lokale medier, men fellesnemda endte opp med to alternativer der innbyggerne ble invitert til å gi sin mening: Tjøme-Nøtterøy kommune eller Færder kommune. Jonstang forteller: – Det viste seg at Færder fikk størst oppslutning i begge kommunene. Vi oppnevnte også et utvalg som skulle gjennomføre prosessen rundt nytt kommunevåpen. Det var flere miljøer i kommunene som ble utfordret til å komme med innspill, men det endte opp med at en elev på videregående skole kom med vinnerforslaget! At det nye kommunevåpenet vil bestå av et hvitt fokk er begge ordførerne svært fornøyde med. – Vi er ganske stolte! Og tittelen «Færder kommune – med vind i seilene» synes vi passer godt, legger Bjerke til. Å bygge en ny kommune er ikke enkelt, men som ordførerne forteller handler det om å ta det beste fra hver kommune og ta dette med inn i den nye kommunen. Her viser de til videreføringen av et velfungerende ungdomsråd i Tjøme og et velfungerende klimaråd i Nøtterøy. Men en ny kommune åpner også for ny organisering og nye ideer, og det har blitt besluttet at det skal opprettes et nytt integreringsråd for Færder kommune. Dette mener ordførerne legger til rette for en bredere innbyggermedvirkning, også fra de innbyggerne som ikke har så mange kanaler for å kommunisere til politikerne.

Kultur og identitet

Selv om kommunene over lengre tid har hatt et tett samarbeid, og innbyggerne reiser mellom de to øyene er det også forskjeller når det gjelder kultur og identitet. Ordførerne forteller at denne prosessen ikke er gjort over natta, men tar tid, og som starter for fullt når den nye kommunen etableres 1.januar 2018. – Vi har mye likt, men vi har også mye forskjellig. Næringsliv, turisme og så videre. Samtidig har vi den flotte kyststripa vår til felles. Ved at store deler av kysten ble omgjort til nasjonalpark har vi etablert et nasjonal-parksenter på Verdens ende i Tjøme, og det har blitt et samlingspunkt for alt som har med nasjonalparken å gjøre i begge kommuner. Den er vi stolte av sammen, forteller ordfører Bjerke.

Også i politikken har man tatt grep for å knytte kommunene tettere sammen. – Vi har i forbindelse med valget slått sammen partiene. Så nå heter de Færder Høyre, Færder Arbeiderparti osv. Det er representanter fra begge kommunene som har jobbet frem et valgprogram og det har det bidratt til å bringe mange sammen. Ordfører Bjerke forteller videre om flere positive sider ved dette valget: - Det tvinger oss politikere til å bli kjent i nabokommunen, fordi du skal stå på stand, møte innbyggerne og forsvare din politikk for hele kommunen. Så det har vært en lærerik prosess! Men selv de nokså enige ordførerne er litt uenige i spørsmålet om representasjon i det nye kommunestyret. Der Tjøme-ordfører Bjerke frykter underrepresentasjon fra «gamle Tjøme kommune» er Nøtterøy-ordfører Jonstang trygg på at dette ikke vil bli en utfordring, så lenge partiene jobber godt med representasjon.

> Vi har vært veldig tydelig på hva det har vært enighet om, og da har vi fått foran som de beste ambassadørene for denne løsningen med en ny kommune.

Hvordan drive god innbyggermedvirkning i en sammenslåingsprosess?

For begge ordførerne har innbyggermedvirkning vært en sentral del av sammenslåingsprosessen, både i forkant og etterkant av vedtaket. Et godt råd fra ordførerne er å etablere en kommunikasjonsavdeling tidlig i prosessen. – Kommunikasjonsavdelingen sørget for å jevnlig kommunisere ut til innbyggerne. Både det som skjedde i fellesnemda med tanke på vedtak og diskusjoner. Det ble laget brosjyrer og det ble sendt ut informasjon til innbyggerne. I tillegg har begge ordførerne vært veldig bevisst på rollen de selv har hatt. – Vi har vært veldig tydelig på hva det har vært enighet om, og da har vi fått foran som de beste ambassadørene for denne løsningen med en ny kommune.

I tillegg til å etablere en kommunikasjonskanal med innbyggerne, kan ikke ordførerne understreke nok hvor viktig tidlig ansettelse av prosjektleder og rådmann var. Jonstang er klar i sin tale: - Det har spart oss for mye. Hos oss er rådmann og prosjektleder en og samme person. Det har gjort at man slipper å bringe kunnskapen over til en ekstern person som skal være prosjektleder. Også blir det ikke det samme eierskapet dersom en prosjektleder har kommet med løsninger, også skal en rådmann overta det prosjektet. Til slutt bør det være tydelig hvilke fullmakter prosjektlederen skal ha, og da gjelder det å vise tillit. Kort oppsummert: ansett tidlig og gi rådmannen handlefrihet.

Videre presiserer Bjerke at arbeidsgiveransvaret også må tas seriøst, og viktigheten av å ha god dialog med tjenesteområdene i kommunen, ansattrepresentanter og de ulike fagforeningene. Også ombudsrollen er noe begge har tatt seriøst. De forteller at de har vært på tilbudssida og prioritert deltakelse på ulike arrangement og tilstelninger, der de har formidlet informasjon om prosessen og tatt imot innspill. – Vær bevisst på å ha en god dialog med innbyggerne. Møt ulike foreninger og delta på ulike arrangementer. Det er viktig å møte innbyggerne der de er. Da får du som oftest de gode og genuine innspillene.

Avslutningsvis påpeker de begge at tempoet i prosessen har vært avgjørende. Ikke for rask, men heller ikke for sakte. – Hvis du drøyer prosessen vil det skape usikkerhet for de ansatte om hva som skjer med deres arbeidshverdag. En rask prosess reduserer sjansen for at folk søker andre jobber fordi man er utrygg og usikker på hva som skjer med «meg». Jeg hører noen si: «Vi må ta oss god tid.», Jaha, tenker jeg. Men for hvem? spør Jonstang. – Mange utredninger tærer på en organisasjon til slutt, så har du først bestemt deg er det viktig

FIGUR: GAMBIT H+K

Forslag til plattform for sosiale medier (SoMe) for politisk lederskap og innbyggerinvolvering.

FORTSETTELSE KAP. 4.3

Ordførerbenk
Formålet med en ordførerbenk er at ordføreren skal være mer tilgjengelig for innbyggerne, og at innbyggerne kan ta opp det de måtte ønske med ordføreren. Ordførerbenk fungerer best når de er plassert midt i innbyggernes hverdagsliv; på kjøpesenteret, på cafeen, på biblioteket eller i gågata i sentrum. Politikere opplever at terskelen for å ta kontakt er lavere i slike sammenhenger.

Sosiale medier som verktøy for dialog
For at sosiale medier skal være et godt verktøy som kan brukes til dialog og involvering av innbyggerne må du som folkevalgt bygge din egen plattform.

Dette krever at de folkevalgte er både er lyttende, responderende, engasjerende, aktiv og initiativrik. Det er viktig å vise innbyggerne at deres innspill tas med videre i de politiske prosessene. Utfordringen, men også løsningen, er å ha jevnlig dialog med innbyggerne.

Gjennom å lytte kan man fange opp hva som rører seg i samfunnet. Gjennom dialog kan man få nærmere kjennskap til aktuelle utfordringer, og få innspill som man kan følge opp videre i den politiske prosessen. Det er viktig at man viser at de lytter til innbyggerne, og tar med deres innspill videre og i tillegg informerer hvordan innspillene er vurdert. Til slutt er det viktig å informere om hva som er blitt besluttet.

4.4 DAGSORDENSETTING

Når kommunen inviterer til innbyggermedvirkning, er det oftest kommunen selv som bestemmer hva dialogen skal dreie seg om. Men det finnes også tiltak som lar innbyggerne selv bestemme hvilke saker som skal diskuteres. Tiltak for dagsordensetting kan bidra til at saker folk er opptatt av får politisk oppmerksomhet.

Barnetråkk

Barnetråkk er en metode for å snakke med barn og unge om deres fysiske omgivelser, og hvordan disse kan forbedres. Denne metoden brukes mer og mer i det ordinære planarbeidet i norske kommuner.

Barnetråkk gir kommunen kunnskap om hvordan barn og unge bruker nærmiljøet – og om hva de opplever som kvaliteter og svakheter. Barnetråkk kan også fungere som demokratiopplæring for barn og unge, fordi de ser at de har mulighet til å påvirke utviklingen av sitt lokale nærmiljø. En slik metode kan videre gi barn og unge økt forståelse for sine fysiske omgivelser og bidra til en styrket ansvarsfølelse og bevisthet om lokale utfordringer. Du kan finne mer info om barnetråkk på www.barnetrakk.no.

Innbyggerforslag

Innbyggerinitiativ gir innbyggerne mulighet til å kreve at en enkeltsak settes på dagsorden i kommunestyret eller fylkestinget. Kommunestyret eller fylkestinget har plikt til å ta stilling til et forslag dersom minst to prosent av innbyggerne skriver under på initiativet – eventuelt 300/500 personer kommunen eller fylket. Forslagene må falle inn under de lokale myndigheters ansvarsområde, og det må ikke ha samme innhold som et tidligere forslag i valgperioden eller ha samme innhold som en sak som har vært behandlet tidligere i valgperioden.

Ordningen brukes av både organisasjoner og enkeltpersoner. Noen ganger brukes den av velforeninger, idrettslag og andre etablerte organisasjoner, men ofte er det spontant organiserte aksjonsgrupper som står bak. Temaene er ofte fysiske og håndfaste – vern av bygninger eller områder, samferdselssaker, parker, kommunale tjenester og mer.

En spennende side ved innbyggerinitiativ er at den brukes av litt andre grupper enn vanlig. Undersøkelser viser at blant de som skriver under, er det mange unge innbyggere. Kommunal- og moderniseringsdepartementet en egen nettportal for innbyggerinitiativ, www.minsak.no. Her kan en enkelt registrere en sak, og spre ordet til kjente og ukjente gjennom sosiale medier, e-post mv.

Dagsorden i sosiale medier

I en rapport om politisk lederskap og dialog gjennom sosiale medier[1], opplyser de fleste folkevalgte at de bruker Facebook som kanal for å spre informasjon om viktige saker i kommunen. Disse sakene er med å engasjere innbyggerne og de folkevalgte forteller at de får en rekke innspill fra innbyggerne.

Engasjement vis sosiale medier kan også være med å sette dagsorden. Det finnes flere eksempler på saker som har blitt delt på sosiale medier som har skapt et voldsomt engasjement og diskusjon i kommunen, også blant kommunens folkevalgte. Sosiale medier sikrer ikke direkte adgang til å sette dagsorden, men hvis saken engasjerer mange nok, ser ofte de folkevalgte det lurt og nødvendig å ta saken opp til diskusjon.

[1] «Politisk lederskap og dialog gjennom sosiale medier» utarbeidet av Gambit Hill+Knowlton for KS i 2017

FOTO: JEVNAKER KOMMUNE

EN ORDFØRER OG VARAORDFØRER FORTELLER

FREMTIDSVERKSTED I JEVNAKER

– Uten fremtidsverkstedet hadde vi ikke fanget opp det store engasjementet som var i kommunen, forteller ordfører i Jevnaker Lars Magnussen. I løpet av tre fremtidsverksteder har både han og varaordfører Trine Lise Olimb fått gode innspill til å utvikle fremtidens omsorgstilbud i kommunen.

Lars Magnussen
Ordfører i Jevnaker kommune

Trine Lise Olimb
Varaordfører i Jevnaker kommune

«Fremtidens omsorg» var temaet da Jevnaker kommune arrangerte flere fremtidsverksted for innbyggerne i kommunen. Kommunen er i gang med å revidere kommuneplanens samfunnsdel der innbyggermedvirkning var viktig for å få nye innspill. I løpet av våren 2017 har det blitt gjennomført tre fremtidsverksteder der behov, løsninger og hvordan en skal gå frem for å teste løsningene har vært i fokus. Samtidig påpeker ordfører Magnussen flere grunner til at de har vært så offensive på innbyggermedvirkning.

– Det er mange grunner til at vi fokuserer på innbyggermedvirkning. Det gir gode vurderinger underveis, det er viktig for forankring av prosessen som gir god gjennomføring og gode resultater, og ikke minst er det mye kompetanse ute i befolkningen. Et annet viktig poeng er at flere kan kjenne på ansvaret som ligger i å utvikle lokalsamfunnet, og at man får et økt engasjement for lokalsamfunnet.

> Uten fremtidsverkstedet hadde vi ikke fanget opp det store engasjementet som lå der og ventet.

Hvorfor fremtidsverksted?
Kommunens administrative og politiske ledelse hadde flere ideer til hvordan innbyggerne kunne delta, men valget landet på fremtidsverksted. Noe av grunnen var at fremtidsverksted som metode åpner for innspill tidlig i prosessen.
– Folkemøter er bra, men det er noen utfordringer ved denne metoden ved at man har allerede låst mye av prosessen. Mye er allerede tygd og fordøyd. Med fremtidsverksted er det viktig å være helt åpen i starten, slippe til alle mulige innspill. Også varaordfører Trine Lise Olimb må si seg enig, og legger til: - Det var veldig nyttig å høre hva innbyggerne mener de har behov for i fremtiden. Tjenesten valgte å gå ut til innbyggerne å spørre om hva de har behov for i fremtiden, og det var virkelig fint å få snakket med dem.

De forteller videre at det var et godt oppmøte: både innbyggerne i kommunen, kommunestyremedlemmer, ledere og ansatte i kommunen, og andre aktører i samfunn- og næringsliv. Verkstedene foregikk på et hotell i kommunen, helt bevist for at man skulle være på «nøytral» grunn og det var kommunen som stod for bevertningen. Deltakerne på verkstedene ble delt inn i grupper, og rullerte etter hvert på hvilke grupper de satt i. Det var også viktig å få et mangfold av synsvinkler i gruppene. Varaordfører Olimb forteller: - Vi hadde med ressurspersoner i kommunen, men vi hadde også med innbyggerne som er tett på tjenestene av ulike grunner. En i kommunestyret er hørselshemmet og han deltok i gruppen som handler om tilrettelegging, det var viktig å få alle perspektiver.

Fra innspill til vedtak
I etterkant av fremtidsverkstedene ble et utarbeidet en rapport som ble behandlet i kommunestyret 31.aug. Rapporten som ble utarbeidet ga et helhetlig bilde og en beskrivelse av prosessen, innsikt i behovene, forslag til løsninger og kommunens videre behandling av innspillene som kom. Arbeidet vil bli videreført i to prosjekter: «Sånn er'e på Jevnaker («Jevnaker for dummies»), og «Aktiv, inkluderende boligpolitikk». Men ordfører Magnussen forteller videre at det dukket opp mange forslag som gikk på frivillighetsarbeidet i kommunen: - Disse innspillene er ikke bortkastet, vi kommer til å ta de med i utviklingsprosessen og ses i sammenheng med utvikling av Frivilligsentralen.

Magnussen og Olimb er ikke i tvil om at tiltaket har vært nyttig for politikerne: - En erfaring som vi sitter igjen med er at vi ble overrasket av engasjementet. I diskusjonen om hva kommunen skulle utføre av tjenester, fremhevet innbyggerne at lokalsamfunnet også måtte bidra. Og det var et stort engasjement for å bidra. Uten fremtidsverkstedet hadde vi ikke fanget opp det

> Vi har av og til en tendens til å undervurdere innbyggerne, men innbyggerne er veldig engasjerte hvis de får lov å være det og at vi som kommune åpner for det.

store engasjementet som lå der og ventet. Olimb legger også til: - Vi som fagpersoner kan av og til tenke litt firkantet, så det ga noen aha-opplevelser for hva innbyggerne ønsket!

Klar tale fra Jevnaker: Kom i gang!
- De beste vurderingene og løsningene er basert på samspillet mellom kommune og innbygger, forteller en engasjert ordfører. De er heller ikke i tvil når det kommer til spørsmålet om hva man kan gjøre for å involvere innbyggerne: – Det er bare å komme i gang!

– Medvirkning er med på å styrke lokaldemokratiet og styrke eierskapet til de beslutningene som tas. Innbyggermedvirkning er ikke en ansvarsfraskrivelse fra politikernes side, men en anerkjennelse av at innbyggerne har vel så mye kunnskap og gode løsninger som oss politikerne. Det gir også trygghet rundt beslutningene og det er viktig for en kommune med trang økonomi. Det er fint å vite at når man prioriterer det ene foran det andre, så har man innbyggerne med seg, forteller ordføreren.

Han understreker at det er viktig å involvere innbyggerne tidlig, og ikke låse prosessen fra starten. Videre er det viktig å avklare forventninger og hva slags type medvirkning som passer. Når innbyggermedvirkningen er gjennomført er det viktig å se innspillene i en større sammenheng og tenke helhetlig. Varaordfører Olimb oppfordrer kommuner som er usikre å kontakte andre kommuner som har erfaring med innbyggermedvirkning. Hun forteller at innbyggermedvirkning har alt for stor verdi til å kun bli et spørsmål om kostnad og ressurser: – Det er lettere for en tjenesteyter å se hva behovet er og tilrettelegge deretter. Hun understreker videre at: - vi har av og til en tendens til å undervurdere innbyggerne, men innbyggerne er veldig engasjerte hvis de får lov å være det og at vi som kommune åpner for det.

Ordfører Magnussen forteller avslutningsvis at tiltaket har vært så positivt at det frister til gjentakelse: - Jeg har kalt denne formen for medvirkning et «taktskifte» i måten vi involverer innbyggerne på. Jeg gleder meg til fremtidige prosesser.

ASKER KOMMUNE

LENE-TIMEN

En lørdag i måneden inviterer ordfører Lene Conradi innbyggerne i Asker til en uformell prat på kulturhuset. Her kan de komme med innspill, gi råd og tilbakemeldinger. I tillegg tilbyr ordføreren også Lene-timer på ungdomsskolene eller i forbindelse med treff på seniorsentrene.

Om ordførerens oppfølging av disse timene:
«Lene-timen er en uformell arena som i utgangspunktet ikke får noen direkte oppfølging. I kraft av sin rolle som ombudsperson kan ordføreren veilede innbyggere om hvilken instans som er riktig å kontakte dersom noen ønsker oppfølging, men hun har ikke anledning til å involvere seg i kommunens behandling av enkeltsaker. Dersom en innbygger ønsker, kan ordføreren ta med seg gode ideer eller innspill til saker for drøfting med rådmannen. Eventuell videre behandling av slike ideer og innspill skjer i tråd med kommunens styringssystemer.»

4.5 MEDSTYRING

Medstyring skiller seg fra andre typer tiltak ved at de gir deltakerne en direkte innflytelse på beslutninger. Tiltakene er ofte permanente og institusjonaliserte, i motsetning til flesteparten av andre typer tiltak som gjerne er engangsforeteelser.

Lokalutvalg

Lokalutvalg innebærer at kommunen er delt inn i mindre geografiske avgrensede områder, og hver av disse tilbyr arenaer eller møteplasser for folk i lokalsamfunnet.

Lokalutvalgene kan ha flere funksjoner: de er talerør for sitt nærområde overfor kommunen og arbeider for å få realiserte flere tiltak i nærområdet, som blant annet flerbrukshus, idrettshaller og kulturhus, restaurering av bygninger, lekeplasser mv. Mange lokalutvalg arbeider også selvstendig for å realisere tiltak uavhengig av støtte fra kommunen. Videre fungerer lokalutvalg-ene som sparringspartnere og samtalepartnere med kommunen i saker som angår lokalområdet, og de kan mobiliseres i ulike saker (planer, budsjett, enkeltsaker). De fungerer også som møteplasser for foreninger og lag i nærområdet, og de samler også ofte befolkningen gjennom arrangementer som for eksempel en markedsdag eller festdag for sitt område. Lokalutvalgene fungerer som samlingspunkt for felles aktiviteter, dugnad, stedsutvikling og identitetsbygging lokalt.

Bydelsutvalg

Et bydelsutvalg er et politisk valgt organ som representerer en bestemt bydel i en kommune. Medlemmene velges enten gjennom direkte valg eller de blir oppnevnt av de forskjellige partiene etter stemmefordeling ved kommunevalg. For eksempel har Oslo kommune 15 bydelsutvalg, der innbyggerne velger 15 representanter hvert fjerde år. Bydelsutvalgene har ansvar for de desentraliserte kommunale oppgavene, de vedtar budsjett og fører tilsyn og kontroll med bydelsadministrasjonen og tjenestene som utføres der. Årlig tildeler bystyret i Oslo bydelene et rammebudsjett. Bydelsutvalget kan gjøre sine prioriteringer når det gjelder innsatsen på de enkelte tjenesteområder, og er ansvarlig for at budsjettrammen holdes.

Barne og ungdomsråd

Representasjonsordninger for barn og unge er et vanlig medvirkningstiltak i norske kommuner. Men formen varierer mellom kommunene. Noen har ungdomsråd, og andre har også barn- og unges kommunestyre. Enkelte har begge deler. Hvordan representantene velges ut varierer.

I mange kommuner blir deltakerne til barne- og ungdomsråd rekruttert fra elevrådene, og i små og mellomstore kommuner er gjerne alle skolene i kommunen representert. I andre kommuner er for eksempel ungdomsklubber, og teatergrupper representert som et supplement til skolerepresentantene. I disse foraene kan barn og unge ta opp saker de er opptatt av, eller diskutere saker som kommunen ber dem ta stilling til. Dette kan være saker som hva som skal til for å ha en god skole, mental helse, mobbing, busskyss, fritidstilbud osv. Deres meninger tas videre til hovedutvalget for skolen, til ledermøtene, og til rektorene ved skolene. I tillegg disponerer barn- og unges kommunestyrer i flere kommuner egne midler, som de selv bestemmer bruken av.

Erfaring viser at kommunen får et større utbytte av barne- og ungdomsråd hvis dette blir en integrert del av kommunepolitikken. Det er viktig at organet får saker til høring før sakene i praksis er avgjort. Både rådmannen og kommunestyret har et viktig ansvar for at organet ikke settes på sidelinjen i saker som angår barn og unge.

Et barne- og ungdomsråd trenger nødvendigvis ikke kun å være et rådgivende organ eller høringsorgan. Som vi skal se i neste del om «Deltakende budsjettering» finner vi eksempler på flere ungdomsråd som også har myndighet til å bevilge midler til tiltak rettet mot barn og ungdom.

FREDRIKSTAD KOMMUNE

LOKALSAMFUNNSUTVALG

Fredrikstad har opprettet flere lokalsamfunnsutvalg. Da fem kommuner ble slått sammen med Fredrikstad kommune så de behov for å finne nye måter for å ivareta og utvikle lokaldemokratiet. Resultatet ble ti lokalutvalg som senere ble utvidet til 23. I dag eksisterer det 21 lokalsamfunnsutvalg i Fredrikstad. Utvalgene består av medlemmer fra hver sin «bydel» og velges direkte av beboerne i området. Utvalgene har ikke fått delegert direkte beslutningsmyndighet fra bystyret, men kommunen bruker utvalgene som høringspart og sparringspartner i plan- og reguleringssaker. Les mer om modellen på Kommunal- og moderniseringsdepartementets hjemmesider[3].

[3]https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/kommunereform/Verktoy/lokaldemokrativeilederen/del-a/nardemokrati-i-fredrikstad/id2424160/

FOTO: KLAVESTAD AS

EN ORDFØRER FORTELLER

ORDFØRERBENK I LØRENSKOG

– Du må skape arenaer der du kan få med folk flest, forteller ordfører i Lørenskog Ragnhild Bergheim. Selv bruker hun og varaordfører mye tid på å komme i kontakt med innbyggerne gjennom ordførerbenk.

Ragnhild Bergheim
Ordfører i Lørenskog kommune

Lørenskog kommune har lange tradisjoner for innbyggermedvirkning. Initiativet om ordførerbenk kom fra tidligere ordfører Mette Korsrud for 15 år siden. Selv om ordførerbenkene har flyttet på seg i løpet av årene som har gått, er nåværende ordfører Ragnhild Bergheim klar: ordførerbenken har vært viktig for å komme i kontakt med innbyggerne.

Bergheim forteller at kommunen har to ordførerbenker; en på et kjøpesenter og en på biblioteket, og fyller således hver sin funksjon. – På kjøpesenteret sitter du tett på folk som passerer forbi, og det er lettere å komme i kontakt med de som ikke har forberedt seg, men som vil gi en tilbakemelding eller har et spørsmål. På biblioteket kommer det gjerne folk som ønsker å snakke med deg om konkrete saker. Ordførerbenk er et fast innslag i kommunen den første og tredje torsdagen i måneden, og informasjon til innbyggerne går via bibliotekets facebookside og står i programmet som sendes ut i posten.

Kommunens ansikt utad

En ordfører er kommunens ansikt utad. Slik er det også for Bergheim. For hun er det viktig å få kommunisert ut hva som skjer i kommunen, ved behandling av politiske saker og utvikling av nye prosjekter. I tillegg erfarer hun at ordførerbenken også har en opplysende rolle: – Vi diskuterer ikke administrative saker, som vedtak om avslag

og så videre, men jeg informerer hvordan man kan gå frem dersom man ønsker å klage. Å få folk til å forstå hvordan kommunen fungerer ser jeg på som en viktig oppgave, forteller Bergheim.

Bergheim forteller videre at kommunen er særlig aktiv på facebook, både ved nye utbyggingsprosjekter, invitasjon til folkemøter og deling av videofilmer med informasjon om hva som skjer i kommunen. Hun forteller om en video av den nye turnhallen som ble ferdigstilt i 2016, der folk som ikke har barn som turner, likevel kan få oppleve den nye hallen, å føle stolthet og glede for utviklingen som skjer i kommunen. – Kommunen er jo innbyggerne sin, det er viktig at en opplever tilhørighet til kommunen en bor i.

Høye forventninger til innbyggermedvirkning

Til tross for at både Bergheim er aktiv ute blant innbyggerne, og kommunen er aktiv på facebook, opplever hun ofte at tiden ikke strekker til. – Vi lever i en tid der folk ønsker å være mer med, så det må vi følge opp. Men i en kommune på 38.000 innbyggere klarer du ikke å oppnå én til én-dialog med alle. Her forteller Bergheim at hun bruker tid på å være «der det skjer», som idrettsarrangement og forestillinger. Her kommer hun i kontakt med relativt mange på kort tid, men understreker at det ikke bare må være opp til at du som enkeltperson kommer i dialog med innbyggerne. – Du er bare en person, så du klarer ikke å nå alle. Rutiner og systemer for kommunikasjon rundt politiske prosesser er derfor et viktig hjelpemiddel.

- Jeg pleier å si at du er ikke ferdig med en sak før du har fått fortalt folk om vedtaket og vurderingene som ligger bak. Du må få kommunisert det ut til folk i alle ledd i prosessen, både før, underveis og etter et vedtak. Bergheim forteller engasjert videre om kommunens innsats med innbyggerdialog i flere saker: kommuneplan, helse- og omsorgsplan og plan for offentlig rom. Ved sistnevnte fikk de også med barn og voksne på «barnetråkk» der barn sa klart ifra hvor de trivdes og hvor de synes det var skummelt å være. Ansettelsen av ny direktør for strategi og samfunn var også et bevisst valg for å kommunisere ut til folk hva som skjer i kommunen.

To gode råd om innbyggermedvirkning

For Bergheim er det to momenter som peker seg ut i arbeidet med innbyggermedvirkning. Det er involvering og tilgjengelighet. Ved å gjøre seg tilgjengelig, enten det er via ordførerbenk, tilstedeværelse på arrangementer i kommunen eller via sosiale medier, vil man oppnå kontakt med innbyggerne på en ny måte. Videre er kommunikasjon, ikke bare i etterkant av et vedtak, men gjennom hele den politiske prosessen, viktig. – Det er viktig å huske på at politiske saker er ikke bare politikernes anliggende, det er også folks anliggende, avslutter Bergheim.

> Deltakende budsjettering er en ordning der innbyggerne inviteres til direkte å påvirke lokale budsjettprioriteringer.

FORTSETTELSE KAP. 4.5

Deltakende budsjettering
Deltakende budsjettering er en ordning der innbyggerne inviteres til direkte til å påvirke lokale budsjettprioriteringer. Hovedprinsippet er at innbyggerne får mulighet til å prioritere bruken av en viss pengesum til tiltak de mener er viktige. Innbyggerne kan komme til enighet gjennom diskusjon eller gjennom avstemning.

Det finnes flere eksempler der kommuner delegerer ansvar for budsjettprioritering til innbyggerne. Fredrikstad kommune gjennomførte i 2010 et forsøk med deltakende budsjettering blant ungdom, og har senere brukt metoden i forbindelse med byutvikling. I flere kommuner, som blant annet Rindal kommune, er det ungdomsrådet som bevilger midler til tiltak rettet mot ungdom innenfor kommunens budsjett. Ellers er det mange grendeutvalg som har en tilsvarende myndighet overfor lokale tiltak i kommunen.

Sosiale medier som verktøy for medstyring
Sosiale medier har åpnet muligheten for at flere kan engasjere seg. Flere folkevalgte er tilgjengelig via sosiale medier – enten ved at de har en privat bruker, eller en politiker-bruker. På denne måten er det lett å komme i kontakt med de folkevalgte i, og få deres oppmerksomhet til en sak du er engasjert i.

Av politikerne som ble spurt opplevde få utstakt brukt av sosiale medier for dialog med innbyggerne under møter i folkevalgte organer. De fleste har en positiv holdning til bruk av facebook i kommunestyremøter og mener at all informasjon som er riktig og konstruktiv bør komme frem i behandlingen av en sak. Samtidig påpekte de at de fleste innspill som kommer underveis i møter klassifiseres som tilleggsinformasjon eller partsinnlegg som ikke er avgjørende for stemmegivningen. De som ble spurt opplevde få utfordringer knyttet til ansvarsfordeling, utredningsplikt og/eller journalføring. Innspill som kan være avgjørende for utfallet er en krevende øvelse, og her oppgir de fleste at disse bør som hovedregel innhentes i forkant av møter. Videre nevner også flere at aktivt buk av Facebook kan virke forstyrrende i møtet. Rapporten anbefaler å vise måtehold og forbeholde bruken av sosiale medier til eventuelle pauser i møtet.

4.6 DISKUSJON OG REFLEKSJON

- Hvilken form for innspill ønsker du som folkevalgt?
- Føler du deg bundet av innbyggernes innspill?
- Hvordan kan sosiale medier være et verktøy i arbeidet med innbygger-involvering?
- Hvor privat vil du være i sosiale medier? Hvor mye tid vil du bruke på sosiale medier? Hvem kan bli venn med deg? Hvor engasjerende vil du være? Og hva ønsker du å bruke sosiale medier til?
- Når i den politiske prosessen passer det med innspill og hvilke frister gjelder?

FOTO: HANS JØRGEN BRUN

EN ORDFØRER FORTELLER

BARNETRÅKK I BERGEN

– Bergenserne er kjent for å være engasjerte, så innbyggermedvirkning kommer vi ikke utenom! forteller en engasjert Bergensordfører, Marte Mjøs Persen. Som ordfører i en storby bruker hun mye tid og ressurser på å komme i dialog med byens innbyggere.

Marte Mjøs Persen
Ordfører i Bergen kommune

Innbyggermedvirkning er ikke et ukjent fenomen i den politiske beslutningsprosessen i Bergen kommune. Som nyvalgt ordfører i 2015, og med et brennende engasjement for lokaldemokratiet og innbyggermedvirkning, tok ordfører Marte Mjøs Persen grep fra dag én. Etter bestilling fra byrådet ble det satt ned et lokaldemokratiutvalg som skulle se på lokaldemokratiet og nærdemokratiordninger i kommunen. Utvalget leverte sin rapport[2] i april 2017, og skal til behandling til høsten. – Her er det viktig å sikre ulike ordninger for medvirkning, konstaterer Persen.

Det eksisterer allerede i dag en rekke ordninger, som blant annet innspillskonferanser, mulighetsutredninger, folkemøter og barnetråkk. – Det handler om å sette pris på alle de kloke hodene for å kunne tenke godt, forteller Persen. Som ordfører har hun jobbet for at det skal være en lav terskel for å kontakte bergenspolitikerne, uansett hvilket parti de kommer fra, slik at innbyggerne kan fortelle hva som er viktig for dem. I tillegg er det viktig å trekke veksler på og å samarbeide med de som allerede er engasjerte, enten via lag eller foreninger, eller enkeltindivider og ildsjeler.

Innbyggermedvirkning i en storby

Som ordfører i en norsk storby, er ikke Mjøs Persen i tvil om at det fremdeles er riktig og viktig å jobbe for innbyggermedvirkning. Det

[2]Rapporten kan lastes ned her: https://www.bergen.kommune.no/bk/multimedia/archive/00301/Rapport_Byen_og_n_r_301357a.pdf

gjelder bare å tenke litt annerledes. – Vi er jo en storby, men folk bor likevel lokalt og er engasjert i sine kretser. Dette må vi utnytte, forteller hun. Ordføreren viser til byutviklingsprosjekter der kommunen er i tett dialog med bydelens innbyggere, for å utvikle bedre levekår og skoletilbud. For Persen er det viktig at disse menneskene ikke møter et stort byråkrati når de brenner for en sak og vil komme i kontakt med politikerne eller kommunen. Hun vektlegger at de jobber med å ha et system som fanger og fremmer engasjement, fremfor å hemme det.

Samtidig ser innbyggerperspektivet noe annerledes ut i en storby. – Vi kan også synes innbyggermedvirkning er vanskelig å få til. Og en utfordring er at du skal ha tilgang til like tjenester uavhengig hvor du bor, men lokale initiativ og engasjement fører ofte til at dette tilbudet blir annerledes noen steder. Samtidig, hvis vi som politikere ikke lytter til stemmene, vil lokaldemokratiet visne ganske fort. Persen forteller at som politiker i en storby er det derfor viktig å tenke lokalt, og at man må komme seg ut av kommunestyresalen og til de stedene der folk lever sine liv. Og det er i møtet med disse menneskene at de gode ideene dukker opp. – Min grunnleggende tanke er at man sitter ikke med de beste ideene selv, men i møte med andre så skapes de gode ideene, forteller hun.

Barn i fokus

Barnetråkk brukes ofte ved byplanlegging og utbygging av områder tilrettelagt for skole, barnehage mv. Bergen kommune har blant annet brukt barnetråkk aktivt i arbeidet med reguleringsplanen for Laksevåg bydel og den nye skolen som bygges der. – Barnetråkk er en helt unik måte for innbyggermedvirkning. Barn lar seg i mindre grad begrense og har større fantasi. Da tenkes det ut mange gode ideer, som vi politikere ikke tenker på, forteller Mjøs Persen og viser til det nye parkour-arenaen i bydelen. Ideen til arenaen kom etter samtaler med ungdommer om hva de ønsket seg i den nye bydelen. I tillegg har barna og ungdommene gitt verdifulle innspill til hvor og hvorfor de går der de går, noe som gir et godt grunnlag til å utvikle en trygg og interessant bydel.

I tillegg ga barne- og ungdomsmedvirkningen en ekstra effekt. Ved at barna og ungdommene ble involvert i planarbeidet og utviklingen, ble det mer attraktivt å bruke og ta vare på bydelen. Ordføreren forteller at de opplevde en markant nedgang av tagging og hærverk. – Ved å skape det sammen fikk barna en opplevelse av eierskap og tilhørighet og vi ser at de er stolte av hva de har fått til.

Ta innbyggerne på alvor!

Marte Mjøs Persen har et råd til andre ordførere og folkevalgte: ta innbyggerne på alvor! – Ved å spørre innbyggerne hva de er opptatt av etablerer du den viktige dialogen mellom folkevalgt og innbygger. Og du får kanskje uventede svar! Videre presiserer Persen at engasjementet kan bli borte dersom folk opplever at deres ideer aldri blir hørt, og at det er viktig å få innspill tidlig i planleggingsfasen. – Noen tenker at det er ressurskrevende å drive innbyggermedvirkning, og det er det til en viss grad, men min erfaring er at det er vel så ressurskrevende å ikke høre på de!, forteller hun. At barnetråkk har vært ressurskrevende er hun klar over, men understreker at det er viktig å inkludere barn for å bygge gode lokalsamfunn også for fremtiden. Og at barn som opplever å bli hørt får et større engasjement for sitt lokalsamfunn og også et større engasjement for samfunnet som helhet.

FOTO: ARENDAL KOMMUNE

EN ORDFØRER FORTELLER

UNGDOMMENS KOMMUNESTYRE I ARENDAL

- Det er viktig at du som folkevalgt spiller på lag med innbyggerne, og at du greier å spille på de gode kreftene som er i kommunen, forteller ordfører i Arendal, Robert Nordli. Selv har han nesten ikke tid til å sitte på ordførerkontoret.

Robert Nordli
Ordfører i Arendal kommune

Å få til en avtale med Arendalsordføreren i juni er ikke enkelt. Det er mye som skjer i Arendal for tiden: Internasjonalt Marked, Arendalskonferansen, Arendalsuka, TEDx Arendal, konserter og festivaler. I tillegg arrangerer ca. 800 lag og foreninger i Arendal en rekke arrangementer, for både små og store. Samtidig er ikke ordføreren eller byrådet alene – de får også god hjelp av ungdommens bystyre i Arendal.

Nordli forteller om et godt samarbeid med ungdommens bystyre, også fra den tiden han stod uten ordførerkjedet. – Ungdommene har jobbet systematisk og godt over flere år, og de er aktive og flinke. Det er viktig å legge til rette for et godt samarbeid mellom bystyret og ungdommens bystyre. Ungdommens bystyre i Arendal ble etablert i 1997 og består av representanter fra både ungdomsskolene og videregående skoler i Arendal. Formålet for bystyret er å være et aktivt talerør for ungdom i Arendal i saker ungdom er opptatt av, og gi ungdom opplæring i å delta i demokratiske prosesser. Likeledes er det å gi politikere og administrasjon økt kunnskap om ungdommens meninger og løsninger vel så viktig.

Viktig å gi rom til engasjerte barn og unge
For Nordli er det ikke et spørsmål om, men hvordan man kan inkludere ungdommen i kommunen. Som ordfører er det viktig å kjenne til innbyggernes meninger og preferanser, og å spille på lag med de gode og engasjerte kreftene.
– I kommuneplanen har vi et kapittel om innbyggermedvirkning, men vi satte oss også et tydelig mål om at vi måtte bli flinkere og tydeligere i dialogen med innbyggerne våre, forteller Nordli, som understreker at man også må være åpen rundt de sakene man er uenige i. Nordli viser til en sak som var oppe til diskusjon i bystyret der ungdommens bystyre valgte å aksjonere før bystyremøtet, og fikk deretter anledning til å tale fra talerstolen. – Det gjaldt tilbud rundt psykisk helse og helsesøstertilbud ved skolene. Nestlederen i ungdommens bystyre holdt et rørende og bevegende innlegg. Bystyret fikk kritikk, men den kritikken opplevdes som konstruktiv. I etterkant har bystyret, administrasjonen og ungdommens bystyre samarbeidet og gått gjennom budsjettet der et eget budsjettforslag for helsesøster foreligger. Nordli forteller at å høre hvor mye ungdommen verdsatte helsesøstertjenesten fikk dem til å snu i saken. – Vi valgte derfor å styrke helsesøstertilbudet ved skolene. Dette er ett eksempel på noen av de innspillene vi har mottatt og lyttet til.

I tillegg til at ungdommens bystyre engasjerer seg i saker som behandles i bystyret, råder også ungdommene over et eget budsjett, med budsjettposter og tiltak som retter seg mot barn og ungdom. Nordli forteller at bystyret bevilger en viss sum i perioden der ungdommens bystyre prioriterer og fordeler midlene, og administrasjonen hjelper til. – At ungdommene fordeler midler på den måten de gjør fører til at enkelte saker kommer på dagsorden. Det er veldig positivt for det løfter ungdommens sak, og det løfter ungdommens bystyre. Ungdommens bystyre er ikke bare et organ, men også en aktør i ungdomsmiljøet, understreker Nordli.

Frivillighet er viktig
Nordli er opptatt av at innbyggerne engasjerer seg og at innbyggerne blir hørt. For å sikre god dialog med de frivillige lag og foreningene i Arendal jobber kommunen aktivt for å sikre gode ordninger for disse. Kommunen låner ut lokaler gratis, og knytter seg til flere prosjekter som er med på å stimulere engasjement. Et eksempel på dette er prosjektet «Med Hjerte For Arendal», som er et samarbeid mellom kommunen, KS Agder og fem frivillige organisasjoner. Prosjektets intensjon var å utløse og videreutvikle både den organiserte og uorganiserte frivilligheten. Over tid har prosjektet utviklet seg til å bli et nettverk med nærmere 100 lag, foreninger og menigheter, i tillegg til en rekke engasjerte enkeltindivider. Formålet er å styrke samhandlingen mellom det offentlige og de frivillige organisasjonene, for å ta grep om de omsorgsutfordringene som lokalsamfunnet står overfor. – Frivilligheten i Arendal er unik. Det er selvsagt avgjørende at du har enkeltpersoner som kan drive samspillet mellom de folkevalgte og de frivillige, men det er helheten og omfanget som er Arendals styrke. Dette så vi særlig under flyktningkrisen. Den utløste krefter i befolkningen som gjorde at vi greide å ta hånd om flyktningene. Det var utrolig å få være med på, forteller en engasjert og stolt arendalsordfører.

Inkludering er ikke et spørsmål om, men hvordan

Nordli medgir at det er lett å være ordfører i Arendal med så mange engasjerte innbyggere. Samtidig er det viktig å dyrke engasjementet og la det få et stort spillerom til å utvikle seg videre. – Vi jobber målrettet og har en god dialog med lag og foreninger. Man får energi av at det spirer av lag og foreninger, og det hjelper deg mye i jobben som folkevalgt! Til andre folkevalgte som ønsker å etablere et organ for ungdom eller andre medvirkningsorganer har Robert Nordli ett råd: slipp de til!

Nordli forteller at selv om de folkevalgte ikke liker å innrømme det, så er det de unge som har mest peiling på hva de har behov for.

Og at bystyret må tåle å få kritikk, og satse på en god dialog i forkant slik at kritikken oppleves som berettiget og konstruktiv. Videre handler medvirkning om å organisere arbeidet med frivillighet og lokalt engasjement slik at man får utløst de gode kreftene som ligger der. Her har kommunen bidratt med økonomiske midler og administrative ressurser til dette arbeidet, som har høstet frukter. Til slutt handler det om å stille opp der ting skjer og møte menneskene og lytte til hva de har å si. – Og det gjør jeg også. Jeg skal neste uke spille fotball under motbakke-festivalen, mot laget Gøtz 1. Det er en festival for de som ikke har hatt det så greit i livet. Så jeg må nesten utsette forberedelsene til bystyre-møtet!, avslutter Nordli før han haster videre for å delta på Arendalskonferansen.

LES MER

Det finnes mye dokumentasjon på medvirkningstiltak gjennomført i norske kommuner. Her har vi samlet et lite knippe av rapporter, idehefter, masteroppgaver, evalueringer mv. som tar for seg en rekke medvirkningstiltak. Alle ligger tilgjengelig på nett.

Rapporter om innbyggermedvirkning:

- NIBR (2013). Medvirkning med virkning? Innbyggermedvirkning i den kommunale beslutningsprosessen
- NIBR (2014). Erfaringer med nærdemokratiske ordninger i Norden
- Institutt for samfunnsforskning (2015). Lokalpolitisk lederskap og medvirkning ved kommunesammenslåinger.
- Gambit Hill+Knowlton Strategies (2017). Politisk lederskap og dialog gjennom sosiale medier.
- Nordlandsforskning og Norsk Senter for Bygdeforskning (2017). Innbyggermedvirkning i kommunereformen. Erfaringer med bruk av folkeavstemninger og innbyggerundersøkelser.

Andre rapporter:

- Norconsult (2013). Plansmie på Tangen. Sluttrapport.
- NIBR (2013). Veier til god lokaldemokratisk styring.
- Telemarksforskning (2014). Hvordan gjennomføre en kommunesammenslåing? Erfaringer og innspill fra frivillige sammenslåinger.
- TNS Gallup/KMD (2015). Høring av innbyggerne ved kommunesammenslåing. Gjennomføring av opinionsundersøkelse.
- Bø kommune (2015). Barnetråkk i Bø.
- Østlandsforskning (2016). Fremtidsverksted. Kommunereformen – angår den meg?

Masteroppgaver:

- Anne Synnøve Vaagsland Horten (2013). Involvering av innbyggerne i kommuneplanens samfunnsdel – erfaringer å lære av?, Universitetet for Miljø- og Biovitenskap
- Joke Verwaard (2014). Nye medier, nye muligheter. En 2-case studie av borgermedvirkning gjennom sosiale medier i kommunale planleggingsprosesser., Universitetet i Agder

Hefter:

- Gambit H+K (2017). Folkevalgt i sosiale medier. Hvordan skape en god dialog med innbyggerne.
- KS (2016). Fra utenforskap til inkludering.
- KS (2015). Tillit. KS Folkevalgtprogram 2015-2019.
- KS (2017). Råd til kommuner som slår seg sammen.

Annet:

- "Guidelines for Civil Participation in political decision making" - Europarådet (2017) https://mycloud.coe.int/index.php/s/0q1lQuQNEeCzXJz?path=%2F1-DOCUMENTS%20-%20GOVERNANCE%20COMMITTEE%20MEETING%2018%20OCTOBER%202017%2FENGLISH#pdfviewer
- Tilleggsprotokoll til Europarådets charter om lokalt selvstyre, om retten til deltakelse (2009) https://rm.coe.int/168008482a
- www.allemed.no - ALLEMED - verktøy for inkludering av barn og unge i fritidsaktiviteter. (Nasjonal dugnad mot fattigdom og utenforskap blant barn og unge - NDFU).

Design: Bly.as

KS
Postadresse: Postboks 1378 Vika, 0114 Oslo
Besøksadresse: Haakon VIIs gt. 9, 0161 Oslo

Telefon: 24 13 26 00

ks@ks.no
www.ks.no